

Latvijas Kultūras akadēmija
Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra

STARPKULTŪRU KOMUNIKĀCIJAS ĪPATNĪBAS: STEREOTIPI UN TO
NOZĪME RAMONA HOSĒ SENDERA ROMĀNĀ „NENSIJAS DOKTORA
DISERTĀCIJA”

Bakalaura darbs

Autore:
Akadēmiskās bakalaura studiju programmas “Mākslas”
Latvijas- Spānijas apakšprogrammas
4. kursa studente Lāsma Cīrule
(ID Nr. 20111404)

Darba vadītāja:
Vieslektore Dr. Phil. Ana Leona Mansanero

/paraksts/

Rīga
2015

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	3
1. STARPKULTŪRU KOMUNIKĀCIJA MULTIKULTURĀLĀ SABIEDRĪBĀ.....	6
1.1. Kultūras jēdziena vispārīgais un sociālantropoloģiskais skaidrojums	6
1.2. Komunikācijas nozīme divu kultūru saskarsmē.....	10
1.3. Starpkultūru komunikācijas nozīme saskarsmē	14
2. STEREOTIPI UN TO NOZĪME PRIEKŠSTATU VEIDOŠANĀ.....	19
2.1. Stereotipa jēdziena skaidrojums, noturība un maiņa.	20
2.2. Etniskā un nacionālā identitāte.....	22
3. ASV UN SPĀNIJAS VĒSTURISKO NOTIKUMU IETEKME STEREOTIPU VEIDOŠANĀS PROCESOS	25
3.1. Vispārīgs ASV vēstures raksturojums	26
3.2. Spānijas vēsturiskā attīstība un no tās izrietošie stereotipi.....	27
4. FENOMENS DONŽUĀNISMS KĀ STEREOTIPS, ATSPoguĻOTS RAMONA HOSE SENDERA ROMĀNĀ “NENSIJAS DOKTORA DISERTĀCIJA”	33
4.1. Donžuānisms	34
4.2. Fenomens <i>piropo</i>	37
4.3. Sievietes un vīrieša savstarpējās attiecības - <i>Mačismo</i>	41
5. ANDALŪZIJAS KULTŪRTELPA UN ATSEVIŠĶU PAZĪMJU RAKSTUROJUMS RAMONA SENDERA ROMĀNĀ „NENSIJAS DOKTORA DISERTĀCIJA”	44
5.1. Reliģija un tās nozīme stereotipu veidošanās procesos.....	44
5.2. Andalūzijā dzīvojošie romi.....	46
5.3. Korrida.....	48
5.4. Flamenko.....	51
NOBEIGUMS	54
KOPSAVILKUMS	56
SUMMARY	57
RESUMEN	58
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	59
PIELIKUMI[1. pielikums]	63

IEVADS

Mūsdienās globalizācijas un migrācijas procesi notiek daudz aktīvāk, tādejādi arvien lielāku nozīmi kultūrā iegūst komunikācijas procesi. Aktīvo globalizācijas procesu rezultātā, nereti cilvēkiem rodas vajadzība veidot veiksmīgu starpkultūru komunikāciju, vēl jo vairāk, ja ģeogrāfiskie šķēršļi un valstu robežas ir atvērtas jebkuram interesentam. Aktuāli nacionālie procesi skar ne tikai lielās valstis kopumā, bet ietekmē gan reģionus, gan ikvienu tautu un valsti. Ekonomisko un sociālo apstākļu rezultātā iedzīvotāju starpvalstu migrācija ir būtisks faktors, kas ietekmē sabiedrību, komunikāciju un kultūras attīstību. Arvien biežāk nav retums uz ielām sastapt citu kultūru pārstāvjus, kuri labākas dzīves meklējumos pārceļas uz dzīvi citā valstī, tādēļ ļoti pārliecinoši veidojas multikulturāla sabiedrība, aktīvi pārveidojas esošās valstu tradīcijas un kultūras īpatnības.

Bakalaura **darba tēma** ir „Starpkultūru komunikācijas īpatnības: stereotipi un to nozīme Ramona Hosē Sendera romānā Nensijas doktora disertācija”. Divu kultūru komunikatīvo situāciju rezultātā var nereti sākt runāt par stereotipiem un to nozīmību atšķirīgu kultūru uztverē. Bakalaura darba autorei šķiet būtiski uzsvērt tieši kultūras īpatnības, kuras raksturo Spāniju kopumā un Andalūziju, kā atsevišķu autonomu apgabalu, jo 20. gadsimta stereotipi par Spāniju ir veidojušies vispārināti, neklasificējot tos sīkākās grupās. Bakalaura darbs ir pilnībā teorētisks pētījums, kurā izmanto eksplikatīvu teoriju skaidrojumu un pašas darba autores interpretāciju, balstoties uz noteiktiem teorētiskiem pētījumiem. Šādas tēmas izvēli veicināja vairāki faktori: bakalaura darba autores interese izpētīt Spānijas kultūras iezīmes un kā tās saskata citu valstu pārstāvjus, vēlme paplašināt studiju ietvaros iegūtās zināšanas akadēmiskā bakalaura programmas Starpkultūru sakaru Latvija- Spānija ietvaros; interese par spāņu literatūru, kas savukārt bakalaura darba autorei ļāva iepazīties ar R. Sendera romānu „Nensijas doktora disertācija” un pievērsties kultūras īpatnību analīzei; vēlme izpētīt Andalūzijas kultūrtelpu, jo bakalaura darba autore šajā gadā dosies praksē uz Kadisu (Andalūzija);

Bakalaura **darba mērķis** ir apkopot stereotipus Ramona Hosē Sendera romānā “Nensijas doktora disertācija” un ar iegūto datu palīdzību izpētīt nozīmīgākās spāņu kultūras īpatnības, kas ietekmē starpkultūru komunikāciju un priekšstatus par Spāniju.

Bakalaura darba **galvenais pētnieciskais jautājums**: kādas spāņu un andalūziešu kultūras īpatnības 20. gadsimtā tika uztvertas kā stereotipi?

Lai sasniegtu pētījuma mērķi, bakalaura darbā tika definēti šādi **uzdevumi**:

- 1) apkopot un izanalizēt pieejamo teorētisko literatūru par kultūras jēdzienu un tā definēšanas problemātiku;

- 2) apkopot dažādus avotus un literatūru par to, kas ir komunikācija un cik nozīmīgu vietu mūsdienās ieņem starpkultūru komunikācija;
- 3) apkopot un izanalizēt pieejamo literatūru par stereotipiem, to aktualitāti, noturību un veidošanās procesiem;
- 4) apkopot pieejamo literatūru par nacionālo un etnisko identitāti.
- 5) izpētīt vēsturiskos procesus Amerikas Savienotajās Valstīs un Spānijā, kuri ietekmē priekšstatu veidošanos un to noturību līdz mūsdienām;
- 6) veikt Ramona Hosē Sendera romāna “Nensijas doktora disertācijas” identificēt un apkopot stereotipus un ar iegūtajiem piemēriem palīdzēt skaidrot 20. gadsimta piecdesmito un sešdesmito gadu Spāniju.
- 7) nobeigumā secināt vai R. Sendera sniegtie stereotipi atbilst patiesībai.

Bakalaura darba **pirmajā nodaļā** tiek aplūkota vienota kultūras jēdziena skaidrojuma problemātika, skaidrots kultūras sociālantropoloģiskais un antropoloģiskais skatījums, komunikācijas nozīme mūsdienu globalizācijas laikmetā, kā arī starpkultūru komunikācijas loma notiekošajos socioloģiskajos procesos, par piemēru izmantojot Gērtsa Hofstedes kultūru dimensiju teoriju.

Otrajā nodaļā bakalaura darba autore analizē antropoloģijas un psiholoģijas pētnieku darbus par stereotipiem un Tomasa Hillana Ēriksena pētījumus par identitāti, kas veido pētnieciskās daļas pamatu. **Trešajā nodaļā** bakalaura darba autore sniedz ieskatu vēsturiskajos notikumos ASV un Spānijā kā sociālās atmiņas skaidrojumu. Tiek skaidroti vēstures procesi un no tiem izrietošie attiecīgā laika stereotipi. Darba **ceturtajā nodaļā** tiek analizēts donžuānisms, fenomens „piropo” un fenomens *mačismo*, papildinot ar piemēriem no R. Sendera romāna. Darba **piektajā nodaļā** tiek analizētas Andalūzijas kultūras īpatnības, jo R. Senders ir izvēlējis tieši šo autonomo Spānijas apgabalu, lai sniegtu stereotipizētus priekšstatus par Spāniju kopumā. Pētījums balstās reliģijas, flamenko, Andalūzijā dzīvojošo romu un korridas raksturojumā un analīzē.

Bakalaura darbā ietvertais pētījums tiek balstīts to kultūras īpatnību analīzē, kuru Ramons Senders romānā „Nensijas doktora disertācija” piedāvā lasītājam. Šis konkrētais romāns ir izvēlēts, tādēļ ka R. Senders caur naivas amerikānietes acīm, atspoguļo būtiskākos 20. gadsimta stereotipus par spāņu sabiedrību. Līdz ar to pētnieciskā daļa sastāv no konkrētu kultūras īpatnību raksturojuma un tiek papildināta ar piemēriem no romāna. Bakalaura darba autores izvēlētie piemēri no R. Sendera romāna ir pašas tulkoti un piemeklēti. Bez R. Sendera sniegtajiem piemēriem pētāmajā daļā tika pievienoti citi piemēri ar mērķi precīzāk izskaidrot

un raksturot dažādās kultūras īpatnības. Tā kā stereotipi ir starpkultūru komunikācijas izrietošās sekas, tad bakalaura darba autore visos sniegtajos piemēros atspoguļojas divu kultūru saskarsmes situācijas. Pielikumā nr.1 tiek pievienoti visi piemēri oriģinālvalodā un tiek dota norāde uz pielikumu aiz katra piemēra iekavās.

Bakalaura darba teorētiskā pētījuma ietvaru veido socioloģijas, psiholoģijas un antropoloģijas pētnieku darbi, kuros parādīta un izskaidrota saistība starp indivību un grupu, kas savukārt palīdz skaidrot kultūras, komunikācijas, stereotipu jēdzienus un no tiem izrietošos terminus. Izmantotās literatūras autori lielākoties ir spāņu, norvēģu un nīderlandiešu pētnieki. Trešajā nodaļā, kur tiek analizēti vēstures procesi ASV un Spānijā, bakalaura darba autore vēlas vērst uzmanību, ka ASV vēsturisko notikumu analīze ir sekundāra, tikai, lai labāk izprastu Spānijas kultūrtelpu, tā kā darba mērķis ir izpētīt spāņu kultūras īpatnības. Tāpat trešajā nodaļā netiek atsevišķi analizēta Andalūzijas vēsturiskā gaitā, jo vispārīga informācija par šiem procesiem tiks aprakstīta piektajā nodaļā. Ja par Andalūzijas vēsturi tiktu apkopota vispārīga informācija, tad bakalaura darba autorei nāktos lielā mērā atkārtoties, taču detalizēta Andalūzijas vēsturisko procesu analīze ar visiem izrietošajiem faktoriem nav šī darba mērķis.

Bakalaura darbā veiktais teorētiskais pētījums varētu būt saistošs tiem, kuriem ir pastiprināta interese par Spānijas kultūru un tās īpatnībām.

1. STARPKULTŪRU KOMUNIKĀCIJA MULTIKULTURĀLĀ SABIEDRĪBĀ

Šajā nodaļā darba autore pievērš uzmanību kultūras jēdziena vispārīgam skaidrojumam, jo kultūrai ir fundamentāla loma gan starpkultūru komunikācijā, gan sabiedrības un cilvēka jeb indivīda pastāvēšanā. Kultūras jēdziens tiek skaidrots gan no populāru sociologu izteikumiem par termina nozīmi, gan no sociālantropoloģijas viedokļa, jo tradicionālā atšķirība starp antropoloģiju un citām ar cilvēku izpēti saistītajām zinātnēm ir tā, ka antropoloģijā lielāks uzsvars tiek likts uz dažādu kultūru un sabiedrību salīdzināšanu. Sociālantropoloģiskais skatījums par cilvēku, sabiedrību un kultūru, skaidro arī empīrisko lauku pētījuma nozīmību, uz kā balstās Ramona Sendera romāna „Nensijas doktora disertācija” sižetiskā uzbūve.

Komunikatīvie procesi un to izpēte, ir svarīgākie un kompleksākie cilvēku dzīves aspekti. Komunikācija mūsdienu sabiedrībā notiek ne tikai mutiski, bet arī ar moderno tehnoloģiju palīdzību, kas spēcīgi ietekmē cilvēku ikdienas dzīvi. Komunikācijas nozīme divu kultūru saskarsmē ir primāra. Lai skaidrotu stereotipus, kā divu etnisko identitāšu komunikācijas sekas, bakalaura darba autore pievēršas Komunikācijas teorijas terminu skaidrojumam.

Trešā apakšnodaļa tiek veltīta starpkultūru komunikācijas nozīmei multikulturālā vidē. Tajā tiek apskatīti tādi termini, kā globalizācija un skaidrotas globalizācijas procesu radītās sekas. Darba autore pievēršas G. Hofstede starptautiskajam pētījumam, kas ietver sevī dažādu kultūru dimensiju skaidrojumu. G. Hofstede pētījums tiek pētīts, lai izprastu, kādi ir populārākie priekšstati, par pasaules lielākajām nācijām, lai darba pētnieciskajā daļā, tas palīdzētu izprast abu galveno varoņu (Nensijas un Kurro) rīcības motīvus, kuri romāna ietvaros ietekmē saskarsmes kvalitāti. Nobeigumā tiek analizēti tādi termini, kā integrācija, starpkultūru kompetence, un iecietība, kas ir neaizstājami elementi veiksmīgā starpkultūru komunikācijā.

1.1. Kultūras jēdziena vispārīgais un sociālantropoloģiskais skaidrojums

Vācu sociologs Georgs Zimmels (*Georg Simmel*) savulaik rakstīja: ”Izrādās, ka kultūras specifiskā nozīme ir noskaidrota tikai tur, kur cilvēks attīstības gaitā apgūst kaut ko sev ārēju, kur dvēseles ceļi ved caur vērtībām un konsekvenci, kuras nav subjektīvi dvēseliskas. Objektīvie garīgie veidojumi... māksla un morāle, zinātne un mērķtiecīgi radītie priekšmeti,

relīģija un tiesības, tehnika un sabiedriskās normas: tie visi ir etapi, caur kuriem jāiet subjektam, la iegūtu savu pašvērtību, ko sauc par kultūru. Kultūra rodas tad, kad sastopas divi elementi: subjektīvā dvēsele un objektīvais darinājums.”¹

Jēdziens “kultūra” ir viens no visbiežāk izmantojamiem gan zinātnē, gan cilvēku ikdienas saskarsmē. Tas notiek galvenokārt tāpēc, ka šim jēdzienam ir ļoti daudzveidīgas nozīmes. Ar kultūru mēs saprotam simbolu un nozīmju sistēmu, kas cirkulē sabiedrībā. Tās ir arī vērtības un normas, kuras nodala vienas sociālās grupas no citām. Jēdziens kultūra cēlies no latīņu valodas vārda “cultura”, kas nozīmē “audzēšana, audzināšana, izglītošana”² un tā vissenākajā jēdzieniskajā kompleksā ir sastopami zināmi komunikācijas aspekti: cilvēku un dievu saskarsme, kā arī cilvēku sakari ar apkārtējo vidi. Jēdziena “kultūra” popularitāte Eiropā pieauga līdz ar zinātniskās izziņas un teorijas rašanos.³

Zinātniskajā literatūrā jēdzienu “kultūra” lieto dažādās nozīmēs, aspektos un kontekstos.⁴ Dažādā jēdziena interpretācija balstās uz atšķirīgu pētnieku viedokļu daudzveidību. Viena no visaptverošākajām definīcijām ir angļu sociologam Entonijam Gidensam (*Anthony Giddens*), kurš uzskatīja, ka kultūra satur vērtības, ko ir radījušas cilvēku grupas un normas, kuras ievēro cilvēki savas dzīves laikā, kā arī materiālas lietas, kuras rada cilvēki.⁵ Par kultūru pirms, angļu antropologa un kultūrantropoloģijas pamatlicēja, Edvarda Tailora (*Edward Burnett Tylor*) uzskatīja visu cilvēku radīto gan materiālo, gan nemateriālo. Taču Tailors nodefinēja kultūras jēdzienu kā “to sarežģīto kopumu, kas sastāv no zināšanām, ticību veidiem, mākslas, morāles, likumiem un paražām papildus visām citām dotībām un ieradumiem, ko cilvēks iegūst būdams sabiedrības loceklis”.⁶ Savukārt Gērts Hofstede (*Geert Hofstede*) uzsver, ka kultūra pieder sociālajai pasaulei un tā nosaka, kā cilvēki veido savas dzīves.⁷ Ar Klodu Levī Stross (*Claude Levi- Strauss*), franču sociālantropologu, ar kultūru sāka apzīmēt zīmju sistēmu.⁸

Visas parādības, kuras saistītas ar kultūru, var apvienot trīs grupās: garīgā kultūra, materiālā kultūra un kultūras institūcijas. Ar *garīgo kultūru* jeb nemateriālo kultūru apzīmē visu, kas rodas un attīstās cilvēka prātā, kā, piemēram, uzskati, idejas, nostāsti, mūzika,

¹ Citēts pēc: Zimmels, Georgs. Kultūras jēga un traģēdija. No: *Iepazīsti Eiropu, iepazīsti Latviju! Ievads starpkultūru komunikācijā*. D. Hannovs; Daugavpils: Saule, 2012, 9.lpp.

²Hanovs, Deniss, Vladimirs Meņšikovs, Ivans Jānis Mihailovs, Valdis Tēraudkalns un Vladislavs Volkovs. *Iepazīsti Eiropu, iepazīsti Latviju! Ievads starpkultūru komunikācijā*. Daugavpils: Saule, 2012., 9-10.lpp

³ Andersone, Zinaīda. *Kulturoloģija*. Rīga: Raka, 2001. 6.lpp.

⁴ Andersone. *Kulturoloģija*, 6.lpp.

⁵ Turpat, 7.lpp.

⁶ Tylor, Edward. *Primitive Culture*. New York: J.P. Putnam's Sons, 1920. p.1

⁷ Hofstede, Gert J., Paul B. Peders and Geert Hofstede. *Exploring culture. Exercises, stories and synthetic cultures*. London: Nicholas Brealey Publishing, 2002. p. 40.

⁸ Luzio, Aldo Di, Susanne Günthmer and Franca Orletti. *Culture in communication. Analyses of intercultural situations*. Amsterdam: John Benjamins publishing, 2000. p. 21.

zinātne, rituāli, svētki un tradīcijas.⁹ Šo kultūras daļu nevar nosaukt par vispārcilvēcisku, kosmopolītisku vai kādai impērijai, vai pat visai cilvēcei piederošu. Tā ir radīta konkrētas etniskās kopienas ietvaros un ir cieši saistīta ar to tautu, kurā tā fiksēta.¹⁰ Savukārt *materiālā kultūra* ir viss, ko cilvēks rada, piemēram, mākslas darbus, celtnes, apģērbu, sadzīves priekšmetus, ierīces un instrumentus. *Kultūras institūcijas* ir cilvēku veidotas iestādes, lai attīstītu kultūru, kas ir teātri, bibliotēkas, izstāžu zāles, muzeji, koncertorganizācijas, izdevniecības, ierakstu kompānijas, kinostudijas u.c.¹¹

Ne mazāk svarīga parādība kultūras saturā ir “dinamikai” jeb *kultūras procesiem*, kas ir radošums, uztvere, pārmantošana un mijiedarbība. Šiem procesiem ir raksturīgi nepārtraukti kultūru dialogi, kas risinās, saskarē ar kādu kultūras parādību. Globālajos kultūru dialogos piedalās visas tautas, cita no citas pārņemot idejas, mākslas virzienus, tēlus un reliģiju. Īpaši strauji kultūru dialogi norisinās mūsdienās, kad pasauli aptver globāli sakaru tīkli.¹²

Kultūru nevada viens cilvēks. Lielākā daļa no kultūras sasniegumiem ir radušies kā cilvēces pieredze. Gadu tūkstošu gaitā cilvēki ir meklējuši veidus, kā vislabāk organizēt savu dzīvi. Meklējumu laikā viņi ir atmetuši neveiksmīgo, kļūdaino un turpinājuši attīstīt veiksmīgo. Tā kā katrs no mums nevar noiet visu šo garo ceļu, mums ir svarīgi pieņemt zināmu kultūru mantojumu. Līdz ar to var izcelt trīs vispārējas kultūrvajadzības: apgūt agrāko paaudžu mantojumu, kopt un papildināt agrāko paaudžu mantojumu un nodot kultūras vērtības nākamajām paaudzēm.¹³

Vārds “tradīcijas” ir radies no latīņu vārda “traditio” un tulkojumā tas nozīmē “pārmantotais”. Kultūras teorijā ar šo vārdu apzīmē ieradumus, kas raksturīgi kādai sabiedrībai. Cilvēkam tradīcijas ir jāzina un jāievēro, lai konkrētais cilvēku loks iekļautu viņu savā vidē. Kultūras tradīcijas var iedalīt vairākās grupās atkarībā no tā, kurai sabiedrībai tās raksturīgas, kā, piemēram, ģimenes tradīcijas, reliģiskās un organizāciju tradīcijas, etniskās un nācijas tradīcijas, un profesionālo grupu tradīcijas.¹⁴ Tā kā sabiedrība nav vienveidīga, tajā veidojas arī dažāda rakstura kultūra. Par masu kultūru parasti sauc tās kultūras norises, kurās iesaistās lielākā daļa sabiedrības, bet par elitāro kultūru uzskata tās norises, kuras saistās ar sabiedrības eliti.¹⁵

⁹ Ērgle. *Kulturoloģija*, 10.lpp.

¹⁰ Kraulers, Jānis. *Nācijas garīgā kultūra*. Valdemārpils: Talsu tipogrāfija, 2007.9-10.lpp.

¹¹ Ērgle. *Kulturoloģija*, 10.lpp.

¹² Turpat, 11.lpp.

¹³ Turpat, 21.lpp.

¹⁴ Turpat, 109.lpp.

¹⁵ Turpat, 243-248.lpp.

Kultūranthropoloģija ir mācība par kultivēto cilvēku, precīzāk, mācība par tiem cilvēka aspektiem, kas ir nevis iedzimti, bet gan veidoti cilvēku dzīves gaitā. Šajā nozarē jēdziens “kultūra”, ir dēvēts par vienu no diviem vai trim valodas viskompleksākajiem vārdiem. 20.gs. 50.gadu sākumā amerikāņu antropologi Klukhons (*Kluckhohn*) un Krēbers (*Kroeber*) apkopoja 162 dažādas kultūras definīcijas.

Kultūrai ir fundamentāla loma antropoloģijā. Klifords Ģircs (*Clifford Geertz*), kādā esejā par cilvēku un dzīvnieku atšķirībām ir paudis uzskatu: “Saprast, kas ir cilvēks, mēs varam tikai tad, ja paskatāmies, kas cilvēks ir; un cilvēki pēc būtības ir dažādi. Tikai izprotot šo dažādību [...], varam radīt jēdzienu par cilvēka dabu, kas [...] iemieso gan substanci, gan patiesību.”¹⁶ Pēc darba autora domām Ģirca vārdi skaidro iemeslu, kāpēc, pētot stereotipus kā komunikācijas sekas, būtiski ir kultūras un cilvēka, kā arī sabiedrības rīcības motīvus, skaidrot no antropoloģijas viedokļa, jo tiek meklētas kopsakarības gan sabiedrības iekšienē, gan starp sabiedrībām. 19.gadsimta antropoloģiju raksturo ticība *sociālajai evolūcijai*, kas ir uzskats, ka cilvēku sabiedrība attīstās noteiktā virzienā un ka Eiropas sabiedrības atrodas attīstības skalas augšgalā. Čārlza Darvina (*Charles Robert Darwin*) sekotājs Herberts Spensers (*Herbert Spencer*) radīja *sociāldarvinisma* mācību, kurā cilvēku sabiedrības attīstība tiek pielīdzināta dzīvnieku sugu attīstībai un pielāgošanās mehānismiem. Pagājušā gadsimta nozīmīgs antropoloģijas virziens, kurš visplašāk attīstījās Vācijā, ir *difuzionisms*- mācība par to, kā kultūras iezīmes izplatās ģeogrāfiski. Ja evolucionists argumentētu, ka visām sabiedrībām ir iekšēja tieksme uz attīstību, difuzionists drīzāk censtos pierādīt, ka dažādu kultūras iezīmju attīstību parasti izraisa ārēja ietekme. Taču ar tādiem pētniekiem, kā Edvards Tailors, Džeims Freizers (*James Frazer*) un Viljams Riverss (*W. H. R. Rivers*) kultūras jēdziena skaidrojums pietuvojas modernajai sociālantropoloģijai.¹⁷

Sociālantropoloģijā attiecības starp kultūru un sabiedrību var iztēloties šādi: kultūra norāda uz eksistences kognitīvajiem, simboliskajiem un mācīšanās aspektiem, savukārt sabiedrība norāda uz cilvēka eksistences sistemātisku sociālo organizēšanu. *Sociālantropoloģijas* nozare salīdzina dažādu sabiedrību aspektus un nemitīgi meklē interesantus salīdzināšanas veidus. Nozare ir socioloģiska, tas nozīmē, ka tās uzmanības centrā ir cilvēku saskarsme un sociālā organizācija.¹⁸ Sociālantropoloģija izpētes centrā liek

¹⁶ Citēts pēc: Geertz, Clifford. *The interpretation of cultures*. No: Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mazas vietas - lieli jautājumi*. Ievads sociālantropoloģijā. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2010. 26.lpp.

¹⁷ Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mazas vietas - lieli jautājumi*. Ievads sociālantropoloģijā. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2010. 26.lpp.

¹⁸ Ēriksens. *Mazas vietas - lieli..., 29.lpp.*

sabiedrību, kā arī franču socioloģijas metodoloģijas pamatlicējs, Emīls Dirkeims (*Émile David Durkheim*) apgalvo, ka sabiedrība, kā grupa ir pārāka par individualitāti.¹⁹

Antropoloģijas un sociālantropoloģijas svarīgākā pētīšanas metode ir lauka pētījums - pamatīga, dziļa, pētāmās sociālās vides izzināšana, ar kuras palīdzību iegūst jaunas zināšanas par kultūru un sabiedrību. Pētniekam būtu nepieciešams nodzīvot tik ilgi šajā sabiedrībā, kamēr viņa klātbūtne šķistu dabiska. Tāpat kā R. Sendera galvenā varone Nensija, sociālantropologi empīriskā pētījuma laikā negribot nonāk klauna lomā. Viņi runā jocīgi, viņu valoda ir kļūdaina, viņi uzdod savādus, bieži vien netaktiskus un garlaicīgus jautājumus, un viņu uzvedība un rīcība bieži vien neatbilst pieņemtajām normām. Ikvienā sabiedrībā ir tik daudz nerakstītu smalkjūtības likumu, ka, piedaloties svešas sabiedrības sociālā dzīvē, noteikti daļa no tiem tiek pārākāpta.²⁰

Ņemot vērā iepriekšminēto, var secināt, ka kultūras jēdziena skaidrojuma problemātika līdz mūsdienām ir palikusi aktuāla, tas nozīmē, ka zinātnes nozares nespēj vienoties par vienu visaptverošu definīciju terminam. Lai cik kaitinošas, interesantas, dīvainas, nepareizas vai pareizas liekas citas kultūras – tās izprast un iepazīt ir būtiski mūsdienu globalizācijas procesos, lai gan tas nav viegli, nereti pieprasot iepazīties ar rīkiem, ar kuru palīdzību var izprast atsevišķu sabiedrību un tās kultūras īpatnības, kas ir fundamentāli neizbēgamas ikdienas komunikācijas procesos. Sociālantropoloģija ir zinātnes nozare, kas palīdz izprast kopīgo un atšķirīgo cilvēku domāšanā, kā arī pievēršas modernizācijas procesu izpētei un sociokulturālajām pārmaiņām modernajās sabiedrībās, balstoties uz empīriskiem pētījumiem, līdz ar to tā palīdz izprast kultūru, kā sabiedrības, nācijas, etnosa pamatu.

1.2. Komunikācijas nozīme divu kultūru saskarsmē

Dzīvojot sabiedrībā, kurā globalizācijas procesi palielinās un kļūst neizbēgami, vienmēr nākas kontaktēties ar citiem cilvēkiem. No tā cik pilnīgi katrs dalībnieks spēj saprast viens otru ir atkarīga saskarsmes efektivitāte. 20. gadsimtā komunikācijas teorijas izpēte kļuva īpaši populāra, jo attīstījās komunikācijas tehnoloģijas (communication technologies), tādas kā radio, televīzija, telefons, satelīts un dators. Termins Komunikācijas teorija var tikt attiecināts gan uz vienu vispārīgu teoriju, gan ar tā palīdzību var skaidrot kolektīvās idejas, kuras skar

¹⁹Giddens, Anthony. *Sociology*. 5th ed. Cambridge: Polity press, 2006. p. 106.

²⁰Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mazas vietas- lieli jautājumi. Ievads sociālantropoloģijā*. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2010. 46.lpp.

pašu komunikācijas procesu.²¹ Tā paša gadsimta pirmajā pusē radās jauna zinātniskā disciplīna jeb komunikācijas teorija. Tās uzdevums bija noskaidrot visus ceļus pa kuriem visdažādākā informācija izplatās starp indivīdiem, grupām, paaudzēm, tautām un nācijām.²²

Artūrs Priedītis grāmatā “Interkulturālās komunikācijas teorija un vēsture” pauž uzskatu, ka saskarsmes problemātikai zinātnieki pievērsušies samērā vēlu, jo kad dominēja mitoloģiskie priekšstati, cilvēku savstarpējās saskarsmes problēmas nepastāvēja. Galvenās intereses koncentrējās ap cilvēka saskarsmi ar dabu, dieviem, gariem utt. Atsevišķa cilvēka identitāte vēl nebija fiksēta, jo cilvēka indivīds saplūda ar kolektīvu. Priekšstats par „citu”, salīdzinot ar „mani” un „manu kolektīvu”, radās samērā vēlu cilvēciskās apziņas attīstībā.

20. gs. sākumā filozofiskajā domā radās tēzes arī par cilvēku saskarsmes krīzi un nekomunikabilitāti kā par cilvēku atsvešinātības galējo formu. Īpaši asi par to izteicās eksistenciālisma filozofiskā virziena pārstāvji. Piemēram, viens no viņiem, vācu filosofs Karls Jaspers (*Karl Theodor Jaspers*) izstrādāja eksistenciālās komunikācijas koncepciju. K. Jaspers uz kultūras vēsturi lūkojās no komunikācijas viedokļa, no tā, cik pilnvērtīga bija cilvēka saskarsme ar citiem cilvēkiem un Dievu. Analizējot cilvēces kultūrvēsturisko mantojumu, viņš tajā vispārīna kultūru savstarpējos sakarus. Pēc autora domām kultūru saskarsme pakāpeniski ar vien vairāk un vairāk apvieno visu cilvēci un sekmē planetārās kopienas rašanos. Rietumu zinātnē 20. gadsimta 60. gados lielu ietekmi atstāja strukturālās psihoanalīzes pamatlicējs Žaks Lakāns (*Jacques Lacan*) un viņa koncepcija par cilvēka personības struktūru. Ž. Lakāns, kā arī norvēģu sociologs Steins Brotens (*Stein Leif Bråten*) noliedza iespēju indivīda apziņu traktēt kā sistemātisku veselumu, kas formējas un attīstās saskaņā ar visu cilvēku universālajiem likumiem. Viņi uzskatīja, ka indivīda psihiskās pasaules kodolu veido vēlēšanās pēc saskarsmes ar „citiem”, bez kuriem cilvēks nevar eksistēt. Ž. Lakāns uzskatīja, ka indivīds sevi projicē uz „citiem” un „citus” projicē uz sevi,²³ bet savukārt S. Brotenam būtisku lomu saskarsmē spēlēja pielāgošanās procesi.²⁴

Tā kā saskarsme ir neizbēgama mūsdienu sabiedrībā, integrācijas loma ieņem nozīmīgu vietu komunikācijas procesos, jo katrs komunikācijas dalībnieks vēlas būt atzīts un piederīgs. Letonika skaidro, ka integrācija ir pakāpe, kādā persona izjūt piederību kādai sociālai grupai

²¹Littlejohn, Stephen W. *Theories of human communication*. Belmont: Wadsworth publishing, 1999. p. 2.

²²Priedītis, Artūrs. *Kultūru dialogi: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija*. Rīga: Pasaules kultūru fonds, 2006, 78.lpp.

²³Priedītis. *Kultūru dialogi...*, 79.lpp.

²⁴Ēriksens. *Saknes un pēdas*, 46.lpp.

vai sabiedrībai, pieņemot tās normas, vērtības, uzskatus utt.²⁵ Komunikācija par integrācijas nosacījumu tiek uzskatīta divu iemeslu dēļ: pirmkārt, cilvēks nemitīgi ir iesaistīts nepārtrauktā komunikācijas procesā (personu, grupas, masu komunikācijā). Otrkārt, integrācija nevar notikt atrauti no sabiedrības komunikācijas procesa (bez masu saziņas līdzekļu ietekmes, bez indivīda sazināšanās ar citiem cilvēkiem). Taču svarīgi ir arī pievērst uzmanību tam, ka dažāda veida komunikācija var atšķirīgi ietekmēt integrāciju, viena veida komunikācija var būt efektīvāka par cita veida komunikāciju. Turklāt komunikācija var ne tikai sekmēt, bet arī bremsēt integrāciju.²⁶ Tāpat arī romāna „Nensijas doktora disertācija” galvenā varone Nensija tiecas pilnvērtīgi integrēties spāņu sabiedrībā. Tāpat kā sociālantropologi uzsver lauka pētījuma nozīmību, tā arī Nensija par būtisku pētījuma izrietošo faktoru uzskata mēģinājumu pilnīgi integrēties un adaptēties spāņu sabiedrībā. Jau romāna sākumā viņa pauž parliecību, ka ir nepieciešams atrast partneri, lai pilnībā izprastu kultūras īpatnības.

Saskaņā ar teoriju pastāv vairāki komunikācijas veidi: vizuālā komunikācija, verbālā komunikācija, neverbālā komunikācija, mitoloģiskā komunikācija, performances komunikācija, mākslinieciskā komunikācija, sabiedrisko attiecību komunikācija, masu un mārketinga komunikācija. Sabiedrisko attiecību modeļa centrā ir cilvēku attiecības un sabiedriskā doma. Pašlaik zinātniskajās aprindās nostiprinās doma, ka sabiedriskās attiecības ir sava veida zinātne par sabiedrības vadīšanu. Sabiedrisko attiecību komunikācija ir divvirzienu process, kurā katra komunikācijā iesaistītā puse darbojas savā vidē, tāpēc sabiedrisko attiecību problemātikā aktuāla ir sociālās vides analīze un vērtējums. Uzskata, ka sabiedrisko attiecību komunikācijai ir trīs mērķi: informēt, instruēt un pārliecināt.²⁷

Atsevišķu vietu saskarsmē starp cilvēkiem ieņem neverbālā komunikācija. Tajā ietilpst kinētiskie elementi cilvēku uzvedībā saskarsmes laikā, kas ir ķermeņa pozu un žestu pielietojums. Neverbālā komunikācijā ietilpst *kinēzika* (mācība par ķermeņa kustībām), paralingvistika (mācība par balss tembru un toni), *okulistika* (mācība par “acu valodu”), *gaptika* (mācība par pieskārieniem komunikācijas laikā) un *proksēmika* (mācība par komunikatīvo telpu).²⁸

Mūsdienās, definējot komunikācijas būtību, vienmēr izsakās par saskarsmi, kuras rezultātā notiek domu, ideju, ziņu apmaiņa, kā arī attiecīgā satura pārraide no vienas apziņas (kolektīvās, individuālās) uz citu apziņu ar empīriski materiālā veidā fiksētu zīmju un sakaru

²⁵Letonika. *Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca*. Pieejams:

<http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?g=1&r=1107> (skatīts 2015, 13. aprīlī)

²⁶ Priedītis. *Kultūru dialogi: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija*, 80.lpp.

²⁷ Turpat, 80.lpp.

²⁸ Turpat, 80.lpp.

līdzekļu palīdzību. Turklāt definīcijās vienmēr akcentē komunikācijas sociālo iedabu, jo komunikācija visās tās izpausmēs ir sociāls process, atspoguļojot sabiedrības struktūru un realizējot sakarus starp šīs struktūras elementiem.²⁹

Ņemot vērā kultūras attīstības gaitu, 20. gadsimta komunikācijas teorijā nostiprinājās relatīvi patstāvīgs izpētes virziens jeb *masu komunikācija*. Par masu komunikāciju pieņemts dēvēt informācijas sistemātisku pārraidi skaitliski lielai auditorijai, lai izplatītu un nostiprinātu noteiktas garīgās vērtības un ietekmētu ļaužu masu orientāciju ideoloģiskajā, politiskajā, ekonomiskajā un organizatoriskajā jomā. Masu komunikācija vēlamās informācijas izplatīšanā izmanto presi, radio, TV, kino, internetu un citus līdzekļus, kurus ar laiku sāka dēvēt par „masu komunikācijas līdzekļiem” jeb medijiem. Džeims Andersons (*James Anderson*) un Žerārs Šoenings (*Gerard Shoening*) pētījumu rezultātā izceļ šādas raksturojošās iezīmes masu komunikācijai: katra atsevišķa publika lasīto vai skatīto uztvers atšķirīgi, pārraidītā informācija tiek uztverta aktīvi, nevis pasīvi, jeb skatītājs sāk uzvesties tā, kā to ir redzējis TV ekrānā, informācija tiek uztverta dažādi, atkarībā no apkārtējās vides un ziņa tiek adresēta sabiedrības grupai, kurā indivīds ir piederīgs jau no dzimšanas.³⁰ 20.gadsimta divdesmitajos gados masu komunikācija lielā mērā attīstījās, pateicoties tādu tehnisko iekārtu radīšanai, kas strauji pavēra ceļu liela apjoma vārdiskās, vizuālās, muzikālās informācijas masveida tīrāzēšanai.³¹ R. Sendera romānā atspoguļotie stereotipi par ASV tiek veidoti pateicoties televīzijai, jo Kurro, Nensijas draugs, caur filmās redzēto, spriež par ASV vērtībām un ieradumiem.

Kulturoloģijā lieto terminu „sociokulturālā komunikācija”, kas ir process, kurā piedalās kultūras darbības, uzvedības, saskarsmes subjekti, respektīvi, atsevišķi cilvēki, cilvēku grupas un institūcijas. Tās mērķis ir informācijas apmaiņa starp kultūru subjektiem. Savukārt informācijas apmaiņa notiek ar tās zīmju sistēmas starpniecību, kuru pazīst un izvēlas komunikācijas dalībnieki, kā, piemēram, valoda. Bez sociālās komunikācijas nav iespējami sociālie sakari starp sabiedrības locekļiem. Sociokulturālās komunikācijas var iedalīt vairākās tipoloģiskajās grupās, ņemot vērā komunikācijas subjektu iezīmes, informācijas adresātu u.tml. Komunikācijas process var risināties starp atsevišķiem indivīdiem, grupām, atsevišķām kultūrām, kā arī civilizācijām. Labi zināms, ka katras kultūras pārstāvji var savādāk izturēties pret citu kultūru pārstāvjiem. Tas ir tāpēc, ka katras kultūras pārstāvjiem un katrai kultūrai vispār piemīt tādu īpašību kopums, ko nākas dēvēt par komunikatīvajām īpašībām un katrai

²⁹Priedītis. *Kultūru dialogi: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija*, 79.lpp.

³⁰Littlejohn, Stephen W. *Theories of human communication*. Belmont: Wadsworth publishing, 1999.p. 336.

³¹Priedītis. *Kultūru dialogi....*, 79.lpp.

kultūrai ir savas tikai tai raksturīgās komunikatīvās īpašības. Mūsdienu zinātnē ir nostiprinājusies pārliecība, ka jebkuras kultūru komunikatīvās īpašības nosaka attiecīgās kultūras ģenēzes process, kas ir pašatjaunošanās. Kultūras komunikatīvās īpašības formē tas materiāls, kas ir radies kultūras ģenēzes procesā. Respektīvi, tradīcijas, tikumi, paražas un normas.³²

19. un 20. gadsimta mijā Rietumu zinātnē sāka runāt par procesiem starp indivīdu un sabiedrību. Nostiprinājās viedoklis, ka komunikācijas elementi no vienas puses ir cilvēks un viņa daba, bet no otras puses sociālā kārtība. Tas nozīmē, ka cilvēka rīcība tiek skatīta kā cilvēku savstarpējās mijiedarbības rezultāts, cilvēki, ir atkarīgi viens no otra un piemērojas viens otram. Cilvēka tolerantā rīcība ir svarīgs moments kultūru dialogā, jo lai veidotos veiksmīga komunikācija ir nepieciešams piemēroties citiem cilvēkiem.³³

1.3. Starpkultūru komunikācijas nozīme saskarsmē

Kultūru dialogs lielā mērā ir atkarīgs no izpausmēm, kuras kulturoloģijā apzīmē ar jēdzieniem „modernizācija” un „globalizācija”. Ar minētajiem jēdzieniem tiek atspoguļoti tie kultūras procesi, kuri būtiski nosaka kultūru dialogu. Neviena kultūra nav nemainīga un sastingusi, līdz ar to jebkura kultūra nepārtraukti atrodas kustībā. Kustība var izpausties kā kultūras iekšējā satvarā, tā saskarsmē ar citām kultūrām.³⁴

Globalizācijas process plašākā nozīmē jau veidojas un strauji attīstās kopš 20. gadsimta. Angļu sociologs Entonijs Gidenss izsakās, ka būtu nekorekti uzskatīt, ka globalizācija saistās tikai ar ekonomiskajiem procesiem, tā tiek skaidrota arī ar politiskajiem, kultūras un sociālajiem faktoriem.³⁵ Šie faktori veicina pasaules valstu ciešāku sasaisti, tajā pašā laikā liekot valstīm būt atkarīgām vienai no otras. Nepārtrauktās cilvēku, finanšu un tehnoloģijas plūsmas ir kļūvušas par ierastiem procesiem mūsdienu modernizācijas laikmetā, veidojot starpkultūru komunikācijas procesus par ikdienišķu parādību. Starpkultūru komunikācijas procesu izpēte veicina izpratni par to, kādā vidē nākas dzīvot mūsdienu cilvēkam un kādu lomu kultūra spēlē ikdienas saskarsmē. Cilvēku vērtības, reliģiskās pārliecības, uzskati, uzvedības modeļi un komunikācijas prakses ir kultūras produkts, līdz ar to fundamentāls faktors kultūru izpētē, jo šīs zināšanas palīdz izprast, kā cilvēki uztver apkārtējo pasauli, kas

³² Priedītis. *Kultūru dialogi: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija*, 79.lpp.

³³ Turpat, 79.lpp.

³⁴ Samovar, Larry A., Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel and Carolyn S. Roy. *Communication between cultures*. 8nd ed. Boston: Wadsworth, 2012. p. 1.

³⁵ Giddens, Anthony. *Sociology*. 5th ed. Cambridge: Polity press, 2006.p. 50.

nereti izrādās atšķirīga no sev pašam ierastās.³⁶ T. H. Ēriksens uzskata, ka globalizācija nepadara mūs līdzīgus, bet gan salīdzināmus. Tā rada kopīgu valodu, kura dod iespēju gan pieprasīt tiesības un parādīt savu individuāli vai kolektīvo īpatnību, gan tapt saprastiem.³⁷

Starpkultūru komunikācijas procesi notiek jau tūkstošiem gadu, pateicoties kariem, tirdzniecības ceļiem, kā arī citiem socializācijas procesiem. Mūsdienās šāda veida komunikācija ir kļuvusi par nepieciešamību, veidojot savstarpēji saistītu globālu sabiedrību. Starpkultūru komunikācijas fenomena aizsākumi ir atrodamī 20.gadsimta 50.gados Amerikā. Jau tajā laikā tika konstatēts, ka ir nepietiekami zināt tikai valodu, lai atrisinātu problēmas, kas rodas mijiedarbībā starp dažādu kultūru cilvēkiem. Globalizācija ne tikai ekonomiskos, bet arī sociālos, kultūras, tehnoloģiskos u.c. procesus veicina un atvieglo, jo kustība ārpus savas dzimtenes robežām ir kļuvusi pieejama jebkuram interesentam. Grūti atrast sfēras, kuras mūsdienās neietekmē globalizācija, jo tā ir kļuvusi par visaptverošu un nu jau neatdalāmu no ikdienas sociālajiem procesiem. Līdz ar to, nereti saskarsme ar citām kultūrām izpaužas kultūras aizguvumu veidā, kad kultūras mērķtiecīgi atdarina viena otru, pārņem normas un vērtības. Kultūras aizguvumi tiek uzskatīti par svarīgāko kultūru izmaiņu avotu.³⁸

Nīderlandiešu sociologs Gērts Hofstede uzsver, ka kultūra ir veids, kā dzīvo cilvēki un viņš definē kultūras terminu, kā „to, kas palīdz atšķirt vienu sabiedrības grupu no citas”.³⁹ Autors uzskata, ka ir nesaskaitāmi daudz kultūru veidu, un tās neiedalās labākās vai sliktākās.⁴⁰ Kultūra ir cilvēku adaptācija dzīves apstākļiem. Mūsdienās nereti var sastapt dažādas kultūras ne tikai dažādu kontinentu ietvaros, bet gan arī vienas valsts robežās, to apzināšana veicina starpkultūru komunikācijas veiksmīgu norisi. Lai gan katrai kultūrai piemīt atšķirīgas pazīmes, katra no tām saskaras ar pamata problēmām, kuras skar sociālos procesus un komunikāciju. G. Hofstede šīs problēmas apvieno zem nosaukuma: *kultūras dimensijas teorija*, kas ir autora veikts starpkultūru pētījums, kurā iesaistījās apmēram 170 000 cilvēku no dažādām valstīm, un šis pētījums ir nozīmīgs ar apjomīgo dalībnieku skaitu.⁴¹ Pētījuma rezultātā izkristalizējās pamatvērtības, kuras raksturo dažādas valstis. kā arī tajā tika skaidroti stereotipi, kādi nereti rodas par lielām nācijām un kultūru atšķirības, kuras var ietekmēt komunikāciju. Lai gan pēc bakalaura darba autora domām šis pētījums aptver vispārīgāku informāciju un rada priekšstatu, kas daļēji varētu raksturot patieso situāciju

³⁶ Samovar. *Communication between cultures*. p. 1.

³⁷ Ēriksens, Tomass Hillanss. *Saknes un pēdas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. 90.lpp.

³⁸ Samovar. *Communication ...*, p. 2.

³⁹ Hofstede, Gert J., Paul B. Peders and Geert Hofstede. *Exploring culture. Exercises, stories and synthetic cultures*. p. 164.

⁴⁰ Turpat, p. 34.

⁴¹ Turpat

kultūru iezīmju skaidrojumā, tomēr tas bez šaubām rada ieskatu nāciju kultūru atšķirību problemātikā, kā arī kalpo kā palīgmateriāls kultūru pazīmju analīzē un starpkultūru komunikācijas problemātikā.

G. Hofstede pētījumā izdala pretēju sabiedrības vērtību orientācijas pāri jeb kolektīvismu un individuālismu. Pamata problēma šajā iedalījumā ir identitātei jeb attiecībām starp indivīdu un sabiedrības grupu. Autors pauž viedokli, ka attīstīto valstu kultūru pamatā ir individuālisms, bet kolektīvisms sastopams valstīs ar zemāku finansiālo labklājību. Minētā argumenta pamatā ir ideja, ka finansiāli turīgākiem cilvēkiem ir vieglāk parūpēties par sevi, nerodot nepieciešamību pēc līdzcilvēku atbalsta, bet cilvēkiem ar zemāku dzīves līmeni ir ierobežotas iespējas, līdz ar to jau no bērnības viņi aug spēcīgā sociālās grupas ietekmē, kā, piemēram, ģimene. Valstis ar augsti attīstītu individuālisma rādītāju ir ASV, Austrālija, Anglija u.c. Valstis ar zemāku vai vidēju individuālisma rādītāju ir Spānija, Latīņamerikas valstis, Ķīna u.c.⁴²

Kā nākamo iedalījumu G. Hofstede piedāvā cilvēka attiecības ar varu jeb augstas un zemas distances sabiedrības. Zemas distances sabiedrības, kā Somija, ASV un Norvēģija, uzsver vienlīdzību starp cilvēku grupām. Parasti zemas distances sabiedrības ir finansiāli stabilas, tādēļ tās nav tik viegli pakļaujamas un vadāmas, bet augstās distances sabiedrībās varas pārrākums ir vieglāk noturams, pateicoties nabadzībai un iespēju trūcumam. Mūsdienu Spānijas sabiedrība varētu piederēt pie vidējas distances sabiedrības, lai gan 20. gadsimtā diktatūras laikā, to spēcīgi ietekmēja valsts vara, nosakot tā laika sabiedrības dzīves apstākļus un vērtības. Valstis ar augstu varas rādītāju ir Meksika, Latīņamerikas valstis, Ķīna u.c.⁴³

Nākamo iedalījumu veido dzimumu lomas sabiedrības grupās. Autors pauž, ka sabiedrības grupas var iedalīt vīrišķīgajās un sievišķīgajās. Pamatproblēma šajā iedalījumā balstās dzimumu vienlīdzībā un agresivitātes pakāpē. Ideja balstās apgalvojumā, ka daudzās valstīs nereti ir sastopamas nevienlīdzīgas attiecības starp sievieti un vīrieti. Autors raksta: „jo nevienlīdzība ir izteiktāka, jo sīkstāka sabiedrība veidojas.”⁴⁴ Vīrišķīgajās sabiedrībās dominē interese par naudu, panākumiem, sāncensību, cilvēki dzīvo, lai strādātu. Sabiedrībās, kur sieviešu un vīriešu lomas ir vienlīdzīgas, veidojas vairāk „sievišķīgākas” pazīmes: solidaritāte, rūpes par vājākajiem, sadarbība. G. Hofstede pie vairāk vīrišķīgajām valstīm

⁴² Hofstede. *Exploring...*, p. 35.

⁴³ Turpat, p. 36.

⁴⁴ Turpat, p. 37.

pieskaita Japānu, Austriju un Venecuēlu, kā arī ASV. Bet vairāk sievišķīgākas valstis ir Gvatemala, Spānija, Taizeme, Nīderlande, Kosta Rika u.c.⁴⁵

Nākamās divas kultūru dimensijas ir augsta un zema izvairīšanās no nenoteiktības. Augsta izvairīšanās no nenoteiktības nozīmē noteiktību, neelastību, strīdus, stringrību, pretošanos inovācijām, bailes no savādākā. Pie šī iedalījuma pieder Spānija, Portugāle, Turcija u.c. Zema izvairīšanās no nenoteiktības raksturo zinātkāre, vēlme iepazīt citādo, iecietība un atvērtība pret mūsdienu tehnoloģijām un jauninājumiem. Valstis, kuras atbilst šim iedalījumam ir ASV, Zviedrija u.c.⁴⁶

Kā pēdējo problēmu G. Hofstede izdala ilgtermiņa un īstermiņa laika orientācijas. Ideja balstās attieksmē pret laika dimensijām, kas ir tagadne un nākotne, kā arī pret tradīcijām. Sabiedrības, kuras izvēlas tagadnes vērtības, tiek dēvētas par īstermiņas laika orientētām, un pie tām pieder ASV. Ķīna un Japāna pieder pie ilgtermiņa laika orientētām valstīm, kuras nākotni vērtē augstāk par tagadni, tātad arī tradīcijas.⁴⁷

No G. Hofstedes starpkultūru pētījuma izriet, ka ASV sabiedrību raksturo individuālisms, kā arī zems nevienlīdzības rādītājs. Tas skaidrojams ar to, ka ekonomikas ziņā jau 18. gadsimtā Apvienotās Karalistes kolonijās veidojās kapitālisma politika, kas balstījās uz privātpersonu noteicošo lomu kapitāla pārvaldīšanā. Savukārt 1776.gadā, pasludinot ASV neatkarību, pretstatā ar Eiropu un monarhisma idejām, ASV politika balstījās uz cilvēku brīvības idejām, Žana Žaka Ruso „Sabiedriskā līguma” idejām un varas dalīšanas principiem. No G. Hofstedes pētījuma izriet, ka ASV pieder pie vairāk vīrišķīgajām valstīm jeb tajā dominē idejas par naudu, sāncensību, panākumiem, kā arī fokusēšanās uz tagadnes īslaicīgajiem panākumiem. Savukārt runājot par nenoteiktību jeb bailēm no nezināmā, inovācijām un neelastību, tad to nevar piedēvēt ASV. Pēc pētījuma rezultātiem, salīdzinot abas valstis, izriet, ka Spānija ir pretstats ASV. Spānijā vienlīdz svarīgas ir idejas gan par kolektīvismu, gan individuālismu, vairāk balstoties kolektīvisma idejās. Tas ir skaidrojams ar sociālo institūciju jeb ģimenes nozīmību jau kopš cilvēka dzimšanas. Spānija piedzīvojusi monarhijas un diktatūras laikus, kā arī līdz mūsdienām valdošā politiskā ideoloģija ir konstitucionālā monarhija. Līdz ar to arī G. Hofstede pauž, ka varas attiecības ar sabiedrību ir līdzsvarā jeb Spānijas rādītāji ir viduvēji. Spānijas valstspieder pie sievišķīgajām valstīm. Lai gan vienlīdzība starp sievieti un vīrieti ne vienmēr ir bijusi aktuāla tēma Spānijā, bet toties solidaritāte, rūpes par vājākajiem, kā arī sadarbība ir svarīga kulturālā vērtība. H. Hofstede, kā

⁴⁵ Hofstede. *Exploring ...*, p. 37.

⁴⁶ Turpat, p. 38.

⁴⁷ Turpat, p. 38.

arī bakalaura darba autore piekrīt apgalvojumam, ka Spānija pieturas pie tradīcijām jeb tai piemīt bailes no jaunām inovācijām un adaptācijas procesi notiek lēnāk nekā ASV.

Iecietība un integrācija starpkultūru komunikācijas jautājumos ieņem nozīmīgu vietu, jo migrācijas procesu rezultātā nākas ne tikai sastapties, bet arī ilgstoši sadzīvot ar citu valstu ieceļotājiem. Daudzas valstis saskaras ar integrācijas problēmām, kas veido tālākus komunikācijas apgrūtinājumus, tādēļ būtiski ir interesēties par kultūru atšķirību problemātiku, lai mijiedarbība noritētu sekmīgi. Tomass Hillans Ēriksens pauž uzskatu, ka integrācija ir funkcionējošās sociālās sistēmas iekšējā sasaite, kas kavē šīs sistēmas sairšanu.⁴⁸ Zināšanas un attieksme ir jāņem par pamatu sekmīgai starpkultūru komunikācijai, kā arī jāņem vērā tādi faktori, kā ekonomika, politika, sabiedrība un kultūra. Lai noritētu sekmīga integrācija svešā kultūras telpā, var izdalīt vairākus iekļaušanās elementus: valsts valodas apguve, cilvēciskie un simboliskie faktori. Līdz ar to lai divu kultūru saskarsme noritētu sekmīgi, vērts izprast starpkultūru kompetences nozīmību starpkultūru komunikācijas teorijas ietvaros. Starpkultūru kompetences balstās uz diviem nozīmīgiem faktoriem, kas ir zināšanas un praktiskais pielietojums. Starpkultūru kompetencē būtiski ir ņemt vērā kultūru atšķirības, kā arī apzināties savus stereotipus un aizspriedumus.⁴⁹ T. H. Ēriksens pauž uzskatu, ka spraigāka saskarsme rada spraigāku nesaprašanos.⁵⁰

Kopumā visi cilvēki ir bioloģiski līdzīgi, visiem piemīt īpaša individualitāte, kura ir viena un unikāla, bet indivīds ir arī grupas loceklis. Tāpat, kā kultūras saskarsmju rezultātā veidojas jaunas kultūras iezīmes, tāpat arī indivīdi spēcīgi ietekmējas no grupas un veido ne tikai savu personīgo tēlu, bet arī grupas koptēlu. G. Hofstede's pētījumā analizētās kultūras vērtības raksturo vispārinātus stereotipizētus priekšstatus, kas ir radušies par atsevišķām nācijām. R. Sendera romāna idejiskajā pamatā ir stereotipi lielu uzsvāru liekot uz tieši Spānijas kulturālajām īpatnībām, bet neizslēdzot arī ASV stereotipu raksturojumu. Stereotipi ir divu atšķirīgu kultūru komunikācijas sekas, kuri veidojas gan pozitīvi, gan negatīvi un kurus veido tādi veidojumi kā tradīcijas, komunikācija, tolerance, dinamika un citi iepriekšminētie faktori.

⁴⁸ Ēriksens, Tomass Hillans. *Mazas vietas- lieli jautājumi. Ievads sociālantropoloģijā*. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2010. 135.lpp.

⁴⁹ Knapp, Karlfried and Gerd Antos. *Handbook on international communication*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co, 2007. p. 10.

⁵⁰ Ēriksens. *Saknes un pēdas*, 88.lpp.

2. STEREOTIPI UN TO NOZĪME PRIEKŠSTATU VEIDOŠANĀ

Amerikāņu literatūrkritiķis Stenlijs Fišs reiz minēja frāzi „interpretējošās kopienas”. Līdzīgā veidā ir vērts runāt par atšķirīgām „atmiņas kopienām” noteiktas sabiedrības ietvaros. Ir svarīgi uzdot jautājumu: tieši kurš vēlas, lai kāds kaut ko noteiktu atcerētos, kādā veidā un kāpēc atcerētos? Kura pagātnes versija kļūst privileģēta, tiek pierakstīta un saglabāta?⁵¹

Krievu tautības filozofs un publicists, Aleksandrs Hercens, ir teicis: „Maz var palīdzēt loģika, ja cilvēks nevēlas par visu pats pārlicināties”.⁵² No iepriekšminētā citāta bakalaura darba autore secina, ka stereotipi dažkārt var neatbilst patiesībai. Ir iespējams mēģināt skaidrot sabiedrības grupu viedokli caur citu cilvēku viedokļiem, bet tas var neatbilst realitātei, un, kā A.Hercens ir paudis, bez pārlicināšanās loģiski spiesti secinājumi nevar veidot visaptverošu priekšstatu. Tomass Hillans Ēriksens savā darbā „Saknes un pēdas” izsakās, ka sociālā sakarsmē parasti tam, cik daudz cilvēks pelna, vai arī tam, ko viņš dara, piešķir lielāku nozīmi nekā viņa matu un ādas krāsai. Dažās sabiedrībās ādas krāsa ir svarīgāka nekā vecums, un dažviet reliģiskā pārliecība vai tās trūkums var būt izšķirīgs ļaužu spontāno viedokļu veidošanās procesā par kādu cilvēku vai sabiedrības grupu.⁵³

Vispārzināms, ka pašlaik uz zemeslodes dzīvo apmēram 2000 samērā daudzskaitlīgu etnosu. Kopumā tie sastāda 6 miljardus iedzīvotāju. Pasaulē pastāv vairāk nekā 200 viennacionālu un daudznacionālu valstu, līdz ar to reāli arī valstiskās intereses. Realitāte ir arī pastāvošie daudzvalstiskie un daudznacionālie reģionāli bloki un apvienības. Tām visām ir savas specifiskās intereses, kuras nepieciešams “saskaņot” ar ikvienas tautas un valsts interesēm. Nacionālo procesu daudzveidību ietekmē tādi faktori, kā etnoss un to dažādie tipi un paveidi, ekonomiska, politiska, demogrāfija, kā arī migrācija.⁵⁴

Šajā nodaļā bakalaura darba autore pievēršas stereotipa jēdziena skaidrojumam un tā noturībai. Tiek skaidrots kas ietekmē stereotipu veidošanos un pastāvēšanu. Būtisku vietu stereotipu analīzē ieņem identitātes jautājums, kas veido būtiskākās atšķirības un priekšnosacījumus stereotipu izveidē.

⁵¹ Ķīlis, Roberts. *Atmiņa un vēsture. No antropoloģijas līdz psiholoģijai*. Rīga: N.I.M.S, 1998. 38-39. lpp.

⁵² Ēriksens. *Saknes un pēdas*, 32.lpp.

⁵³ Turpat, 35.lpp.

⁵⁴ Brolišs, Jāzeps. *Nacionālie procesi. Būtība, tipi, veidi, pretrunas, izpausmes*. Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 2000.

2.1. Stereotipa jēdziena skaidrojums, noturība un maiņa.

Vārds „stereotips” cēlies no grieķu vārdiem *stereos* - ciets un *typos* - nospiedums. Stereotips ir vienkāršots, shematizēts, emocionāli noturīgs priekšstats par sociālu grupu un tās dalībniekiem. Tas palīdz klasificēt reālās pasaules lietas un parādības, atvieglojot uztveres procesus. Cilvēks netērē enerģiju kāda jauna objekta iepazīšanai, bet, vadoties pēc dažām pazīmēm, iekļauj to jau esošā kategorijā. Bieži pārspīlētie uzskati, kas saistās ar kādu kategoriju, var bloķēt jaunas informācijas uztveršanu. Stereotipa patiesums ikdienas dzīvē netiek pārbaudīts, bet gluži otrādi, pats stereotips var vadīt informācijas atlasī. ⁵⁵

Terminu „stereotips” zinātniskajā apritē 1922.gadā ieviesa amerikāņu psihologs Volters Lipmans, kurš stereotipu apzīmēja, kā „bildi mūsu galvā” (picture in our heads).⁵⁶ Džons Brighams (*John Brigham*) kopā ar citiem tā laika psihologiem jēdzienu „stereotips” sākotnēji definēja, kā tikai negatīvu sinonīmu „aizspriedumam”.⁵⁷ 20. gadsimta septiņdesmitajos gados stereotipu apzīmēšana, kā aizspriedumi sāka mainīties. Tādi psihologi, kā Donalds Tailors (*D. C. Taylor*) un Džons Porters (*John Luke Porter*) apgalvoja, ka indivīdu piedēvēšana, kādai sabiedrības grupai un raksturošana ar konkrētām īpatnībām ir normāls process. Viņi vēlāk jēdziena nozīmi paplašināja, un parādījās apzīmējumi „pozitīvs stereotips”, „precīzs stereotips”.⁵⁸

Perijs Hiltons (*Perry Hilton*) savā darbā „Stereotypes, Cognition and Culture” atzīmē, ka psihologi ir vienojušies par trīs komponentiem, kas veido stereotipus. Pirmkārt, ir jāapzinās, ka katru sabiedrības grupu raksturo noteiktas iezīmes: nacionalitāte, reliģiskā piederība, etniskā piederība, dzimums, vecums utt. Šādu iezīmju piemērošana kādai sabiedrības grupai, rada iespēju nošķirt grupas vienu no otras.⁵⁹

Māra Vidnere raksta, ka stereotipi veicina tradīciju un ieradumu nostiprināšanos. Šādā skatījumā tie kļūst par pašapliecināšanās un psihiskās pasaules aizsardzības līdzekli. Tomēr tiek uzskatīts, ka stereotipi ir neprecīzs realitātes tēlojums, jo tie var būt balstīti uz kļūdainu priekšstatu. Stereotips ir viennozīmīgs, tas iedala pasauli divās kategorijās: „pazīstamais” un „nepazīstamais”. Pazīstamais kļūst par sinonīmu „labajam” un nepazīstamais par sinonīmu „sliktajam”. Stereotipi izceļ objektus tā, ka viegli pazīstamais kļūst par ļoti pazīstamu, bet

⁵⁵ Vidnere, Māra. *Etnopsiholoģija. Etniskais cilvēkā un sabiedrībā*. Rīga: Raka, 2011. 69.lpp.

⁵⁶ Citēts pēc: Lippmann, W. Public opinion. No: Hilton, Perry R., *Stereotypes, cognition and culture*. Philadelphia: Taylor and Francis, 2000.p. 8.

⁵⁷ Citēts pēc: Brigham, J. C. Ethnic stereotypes. No: Hilton. *Stereotypes, cognition and culture*, p. 9.

⁵⁸ Citēts pēc: Taylor, D. M. And Porter, L. E. A multicultural view of stereotyping. No: Hinton. *Stereotypes, cognition and culture*, p.21.

⁵⁹Hinton. *Stereotypes, cognition and culture*, p. 8.

nezināmais tiek uztverts kā klaji naidīgs. No tā izriet, ka stereotips ietver sevī vērtējošu elementu.⁶⁰

Reiz izveidojušies stereotipi saglabājas saistībā ar tādas informācijas apstrādi, kura ir tendēta uz esošo priekšstatu saglabāšanu. Cilvēki tiecas pēc informācijas, kas apstiprina esošos stereotipus, un ignorē to informāciju, kas ir tiem pretrunā. Stereotipi tiek balstīti arī uz motivāciju, parasti tie izveidojušies kādu nozīmīgu mērķu sasniegšanai. Tieši tāpēc tos ir ļoti grūti mainīt. Stereotipi ir noturīgi un tajos pārmaiņas notiek tikai ilgākā laika periodā. Tās ir iespējamās, ja cilvēks nonāk individuālā kontaktā ar stereotipizētās grupas dalībniekiem. Ja šo cilvēku uzvedība neatbilst līdzšinējiem priekšstatiem, tos nākas mainīt. Šāda priekšstatu maiņa var būt gan pakāpeniska, gan ļoti strauja. Tomēr tās iespējas ir ierobežotas. Savstarpējos kontaktos ir svarīgi, cik tie ir patīkami un vai citas grupas pārstāvis tiek uztverts kā šīs grupas prototips. Ja šis cilvēks vēl tiek uztverts kā atšķirīgs no pārējiem savas grupas locekļiem, tad aizspriedumi pret grupu kopumā saglabājas.⁶¹

Stereotipi ir valodas formulas, kuras rada un pārraida tie indivīdi un sociālās struktūras, kurām ir leģitīma pieeja publiskajam diskursam (masu mediji, politiķu runas, pētnieciskie darbi utt.), pēc tam indivīdi tos atražo ikdienas sarunās. Pētot ikdienas runu, komunikācijas pētnieki ir atklājuši, ka cilvēki, runājot par citām grupām, cenšas attaisnot savu grupu un trivializē situāciju. Stāstot par svešiniekiem, indivīdi parasti tiecas saglabāt pozitīvu Es, noraidot, ka viņiem būtu aizspriedumaina nostāja. Runātāji izvairās nosaukt citu, biežāk izmantojot apzīmējumus „viņi”, „šie ļaudis”, nevis, piemēram, „mani kaimiņi”.⁶²

Māra Vidnere grāmatā „Etnopsiholoģija” skaidro terminu „etniskā stereotipi”-vispārīnāti, stabili, emocionāli piesātināti, vēsturiskajā starpetnisko attiecību praksē izveidojušies etnisko grupu tēli, kas regulē etniskās grupas pārstāvju uztveri un mijiedarbības ar viņiem plānošanu.

Etniskie stereotipi iedalās divos veidos: autostereotipi tie ir viedokļi, spriedumi un vērtējumi, kurus etniskās kopienas pārstāvji attiecina uz savu etnisko kopienu, kurš parasti ir pozitīvs. Heterostereotipi ir vērtējošs spriedums, kuru izsaka citu tautu pārstāvji par konkrēto tautu. Heterostereotipi var būt gan pozitīvs, gan negatīvs atkarībā no vēsturiskās mijiedarbības pieredzes. Māra Vidnere raksta, ka etniskais stereotips satur stabilu kodolu, noteiktu priekšstatu kopumu par attiecīgās tautas ārējo veidolu, par viņa vēsturisko pieredzi, dzīvesveida un darba paradumu īpatnībām. Šo īpašību mainīgums ir atkarīgs no mainīguma

⁶⁰ Vidnere. *Etnopsiholoģija. Etniskais cilvēkā un sabiedrībā*, 71.lpp.

⁶¹ Turpat, 99-100.lpp.

⁶² Turpat, 93.lpp.

starpnacionālajās vai starvalstu attiecībās, tādēļ tā adekvātums var būt apšaubāms. Līdz ar to ir jāpieņem, ka etniskais stereotips - tas ir tagadnes un pagātnes atspoguļojums, negatīvās un pozitīvās tautu mijiedarbības raksturojums.⁶³ Lai izprastu stereotipu veidošanās principus un pamatnostādnes, ir nepieciešams izpētīt kā grupa identificējas ar konkrētām kultūras iezīmēm.

2.2. Etniskā un nacionālā identitāte

Mūsdienu sabiedrībā katrs indivīds, plašāka vai mazāka grupa spēlē savu "lomu". Čārlzs Hortons Kūlijs (*C.H. Cooley*) ir teicis: "Līdzīgi tam, kā mēs spogulī redzam savu seju, frizūru un apģērbu un kā tie izraisa mūsu interesi, jo pieder mums..., tā arī savā iztēlē mēs cenšamies iedomāties, kā citu cilvēku acīs atspoguļojas mūsu āriene, manieres, mērķi, rīcība, raksturs utt., un tas noteiktā veidā iedarbojas uz mums."⁶⁴

Kultūras identitāte ir viena no galvenajām formām, palīdzot „sevi” nošķirt no „citiem”, „mūsējos” no „svešajiem”. Kultūras identitāte iegūst jaunu idejisko nokrāsu mūsdienās, kad nākas izvērtēt tās perspektīvas no globalizācijas un multikulturālisma koncepcijas viedokļa. Var uzskatīt, ka kultūra pati par sevi ir vislabākais identifikācijas līdzeklis, jo tieši kultūra ir tā, kura kultūras šķir vienu no otras. Kultūra ir tā, kura nosaka sabiedrības (etnosa, nācijas) seju, proti, sejas specifiku un tikai šai sejai raksturīgos vaibstus. Kultūra pati sevi padara unikālu sev analogisku fenomenu kolektīvā.⁶⁵ Entonijs D. Smits izdala šādas nacionālās identitātes pamatiezīmes: vēsturiskā teritorija jeb tēvzeme, kopīgi mīti un ar vēsturi saistītas atmiņas, vienota tautas kultūra, visiem sabiedrības locekļiem vienādas likumīgās tiesības un pienākumi, kā arī kopīga ekonomika ar iespēju sabiedrības locekļiem pārvietoties savas teritorijas robežās. Nacionālā kultūras identitāte nav pašpietiekama realitāte, tā atrodas mijiedarbībā ar politiskiem, sociāliem un tiesiskiem faktoriem.⁶⁶

Amerikāņu psihologs Marks Frīmens atzīst, ka identitātes jēdziens ir saistīts, nevis ar ticību reliģiskā ziņā, bet ar ticību mūsu individualitātes vai tautas dzīves turpinājumam - ka esam bijuši un būsim.⁶⁷ Šī apziņa ir ļoti svarīga katram etnosa vai nācijas pārstāvim, jo tā dod pārliecību un jēgu dzīves norisēm un jēgai. Lai kāda sabiedrības grupa spētu identificēties ar apkārtējo pasauli ir nenoliedzami nepieciešama ticība ko min M. Frīmens.

⁶³ Vidnere. *Etnopsiholoģija. Etniskais cilvēkā un sabiedrībā*, 80.lpp.

⁶⁴ Citēts pēc: Cooley C.H. *The roots of Social Knowledge*. No: Vorobjovs, Aleksejs. *Sociālā psiholoģija. Teorētiskie pamati. Eksperimentāls mācību līdzeklis*. Rīga: Izglītības sōļi, 2002. 254.lpp.

⁶⁵ Priedītis. *Kultūru dialogi: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija*, 54.lpp.

⁶⁶ Smits, Entonijs D. *Nacionālā identitāte*. Rīga: AGB, 1997. 19.lpp.

⁶⁷ Ņīlis. *Atmiņa un vēsture. No antropoloģijas līdz psiholoģijai*, 131.lpp.

Pie sekundārajām sociālajām grupām pieder tauta jeb etnoss. Etnoss ir sociāla grupa, kuru vieno kopīgas kultūras vērtības. Etnosam parasti ir nosaukums, kopīga valoda, tradīcijas, dzimtene. Tam var būt kopīgi mīti, tautastēpi, folklorā, leģenda par tās izcelsmi, apdzīvota teritorija un reliģija. Lai gan etnoss ir samērā stabila sociāla grupa, dažkārt ir grūti noteikt, kur beidzas viens etnoss un sākas cits. Etnosa valodām parasti ir raksturīgi vairāki dialekti, dažādos novados var būt atšķirīgas tradīcijas.⁶⁸ T. H. Ēriksens apgalvo, ka modernās sabiedrības rada skaidras un nepārprotamas robežas starp tautām un grupām. Daudzās valodās esot pat vairāki atšķirīgi vārdi, lai apzīmētu vienas kopības atšķirīgus tipus.⁶⁹ Par piemēru var minēt Spānijas autonomos apgabalus, kas ļoti spēcīgi cenšas nošķirt „mēs” no „viņiem”. Katram apgabalam ir savas kultūras īpatnības, kā, piemēram, Andalūzijā dominē musulmaņu kultūras ietekmes, bet basku tauta lepojas ar to, ka ir vienīgā Rietumeiropas tauta, kas runā euskera valodā, kas nepieder pie indoeiropiešu valodu saimes.

Par nāciju tradicionāli sauc kādas valsts iedzīvotāju kopumu. Nāciju parasti veido valsts vadošais etnoss un vairākas nacionālās minoritātes. Līdz ar to nācija sastāv no vairākām tautībām. Vārdu „nācija” sabiedrībā sāka lietot 18.gadsimta beigās un 19.gadsimta sākumā. ASV neatkarības kara (1775 - 1781), Franču revolūcijas (1789 - 1794) un citu Eiropas revolūciju laikā nemiernieku līderi aicināja valsts iedzīvotājus apvienoties nācijā un pārņemt varu no valdniekiem, lai veidotu demokrātisku iekārtu.⁷⁰

Gan psiholoģijā, gan kulturoloģijā par identitāti sauc cilvēka apziņu, kuru veido tādas iezīmes, ar kurām viņš ir atšķirīgs no visiem citiem cilvēkiem. T. H. Ēriksens raksta, ka šīs jomas zinātnieki bieži runā par atšķirīgo, bet nepievēršas tam, kas ir kopīgs. Cilvēkam, ja tas vēlas iekļauties kādā sabiedrības grupā, ir jāapgūst tur pastāvošās tradīcijas, jo tad viņš būs ieguvis attiecīgo kultūras identitāti. Etniskā un nacionālā identitāte veidojas tad, kad cilvēks sāk pieņemt un ikdienā izmantot etnosam un nācijai raksturīgās tradīcijas. Šīs tradīcijas sauc par kultūras ikonām. Kultūras ikonas rodas etnosa un nācijas vēsturiskās attīstības rezultātā un laika gaitā mainās.⁷¹ Tradīcijas tiek pārmantotas un ieaudzinātas jau no mazotnes. Kanādiešu psihologam Stīvenam Pinkeram (*Steven Arthur Pinker*) ir izveidojies pretējs priekšstats. Viņa pārliecība balstās apgalvojumā, ka videi nav nozīmes personības attīstībā. Pēc viņa domām, vecāki, iedvešot sev, ka audzina bērnus, lai tie kļūtu tādi paši kā viņi. Tomēr personības vaibstos nav svarīgi gēni, bet kaut kas tāds, „par ko mēs nezinām, kas tas ir”.⁷²

⁶⁸ Ērgle, Agnese. *Kulturoloģija*. Rīga: Raka, 2009, 254.lpp.

⁶⁹ Ēriksens. *Saknes un pēdas*, 72.lpp.

⁷⁰ Turpat, 255.lpp.

⁷¹ Turpat, 256.lpp.

⁷² Ēriksens. *Saknes un pēdas*, 19.lpp.

Reti kurā pasaules valstī, pat ja runājam par tālu pagātni, ir dzīvojuši tikai viena etnosa pārstāvji. Līdz ar to nozīmīgs jautājums politikā vienmēr ir bijis attiecību veidošana starp valstī dzīvojošajiem etnosiem. 19. un 20.gadsimta mijā diskusiju rezultātā sabiedrība nonāca pie atziņas, ka demokrātijai ir nepieņemams monokulturālisms, tas ir, valstī vadošā etnosa tradīcijas tiek uzspiestas minoritātēm. Par atbalstu uzskatīja multikulturālismu, kas paredz saskaņot vadošās nācijas un minoritāšu intereses.⁷³

Spānija jau sākotnēji veidojusies kā multikulturāla valsts. Tājā mijiedarbojas vairāku etnosu pārtāvji veidojot un mainot Spānijas koptēlu. Valsts tēls, kā arī stereotipi veidojas noteiktu vēstures procesu rezultātā. Šo procesu uztveršanas savdabība arī veidostereotipus, tādēļ, nākamajā nodaļā bakalaura darba autore pievēršas vēsturiskajai analīzei gan ASV, gan Spānijas ietvaros. Arī Ramons Senders romāna „Nensijas doktora disertācija” varoņiem piedēvē jau esošas stereotipu kategorijas, veidojot vispārinātus stereotipus, par ASV un Spānijas uzvedības normām un vērtībām. Kā arī viņš romānā ietver gan tādas stereotipu struktūras, kuras ir apzināti veidotas un vispārzināmas, gan ļaujot romāna galvenajai varonei Nensijai pašai nojaust un atklāt stereotipus, kurus autors piedāvā iepazīt lasītājam. Etniskie stereotipi tiek pāraidīti un popularizēti ar masu mēdiiju palīdzību, kā arī pateicoties rakstniekiem, ceļotājiem u.c. Tā kā stereotipi veicina tradīciju un ieradumu nostiprināšanos, tad būtiski ir izpētīt, kādi vēsturiskie notikumi ir ietekmējuši Spānijas un ASV valsts tēlus. Līdz ar to nākamajā bakalaura darba nodaļā tiek apskatīti būtiskākie vēstures notikumi un to lomu valsts tēla veidošanā.

⁷³ Ērgle. *Kulturoloģija*, 260.lpp.

3. ASV UN SPĀNIJAS VĒSTURISKO NOTIKUMU IETEKME STEREOTIPU VEIDOŠANĀS PROCESOS

Mūsdienās nacionālās identitātes piesaukšana ir kļuvusi par kolektīvās solidaritātes un valsts institūciju attaisnošanas augstāko principu. Tas piešķir vēsturei jaunu nozīmi, jo vienīgi vēsture spēj uzburt tādu nacionālās identitātes tēlu, lai, cilvēkiem nākot un ejot, kā arī sociālajiem apstākļiem nepārtraukti mainoties, nācija un etniskā grupa paliktu pamatos nemainīga jeb vēsture ir tā, kas attaisno tradīcijas un nacionālās sūtības ideju. Turklāt šāda noturība var tikt projicēta tālā pagātnē tikai ar vēstures palīdzību. Visbeidzot tikai vēsture spēj sniegt tādu regulatīvu ideju, „vēsturiskās attīstības” stiegru, kas pieklusina iekšējos konfliktus un mazina milzīgās sociālās atšķirības starp iedzīvotājiem.⁷⁴

Tā kā bakalaura darba autore balstās uz konkrētiem stereotipiem, kurus apraksta R. Senders romānā „Nensijas doktora disertācija” un, kuri skaidro ASV un Spānijas tēla specifiku, tad vēstures notikumu analīzei šajā nodaļā ir fundamentāla loma. Romānā raksturotos stereotipus un kultūras īpatnības var analizēt, izpētīt vēstures procesu attīstību, ar mērķi izprast R. Sendera sniegtos priekšstatus, kritikas un stereotipu rašanās cēloņus par 20. gadsimta piecdesmito un sešdesmito gadu Spāniju. Bakalaura darba autores analīze balstās tieši Spānijas vēsturisko procesu un no tā izrietošo stereotipu analīzē un tikai sekundāri pievēršoties ASV vēsturisko notikumu skaidrojumam. Tam par pamatu ir pastiprinātā interese tieši izpētīt Spānijas kultūras iezīmes, kādas tās ir uztvērušas citas valstis 20. gadsimtā. Apakšnodaļa, kurā tiek apskatīta ASV vēsturiskā attīstība un līdz ar to kulturālās izmaiņas tiek pefītas, lai pievērstu uzmanību ASV un Spānijas komunikatīvajām situācijām, iepriekšējo gadsimtu ietvaros, kā arī lai izprastu Nensija tēla veidošanās specifiku ar mērķi izprast, kā ASV un arī citas valstis ir uzlūkojušas Spāniju 20.gadsimta ietvaros. Šīs nodaļas mērķis ir ne tikai rast priekšstatu par 20.gadsimta notikumiem, bet pievērsties arī senākiem gadsimtiem, lai rastu priekšstatu, kādi un kā stereotipi ir veidojušies, laikam mainoties.

⁷⁴ Ķīlis. *Atmiņa un vēsture. No antropoloģijas līdz psiholoģijai*, 116.lpp.

3.1. Vispārīgs ASV vēstures raksturojums

. ASV kultūra ir veidojusies pateicoties dažādām etniskajām grupām, kuras sastopamas dažādos reģionos, kopumā 50 ASV štatos. Jau 20. gadsimtā Etniskās grupas ietekmēja kultūras dažādību dialekta, ēdiena, apģērba, mākslas un reliģijas ziņā.

Attiecības starp Spāniju un tagadējo ASV sākās ar notikumiem 15. un 16. gadsimtā, kad Spānijas Karaliste iekaroja plašas teritorijas gan Ziemeļamerikā, gan Dienvidamerikā, kopumā kolonizējot divas trešdaļas no Ziemeļamerikas teritorijas. 1492. gadā Kristofors Kolumbs (Cristóbal Colón) atklāja Karību jūras salas. Pēc eiropiešu kolonistu ierašanās tagadējā ASV teritorijā, austrumu krastā daudzi miljoni Amerikas pamatiedzīvotāji mira no eiropiešu slimībām, piemēram, no bakām.⁷⁵

17. gadsimtā ASV sāka ievest arī vergus no Āfrikas (visvairāk Amerikas dienvidaustrumu teritorijās). Eiropiešu savstarpējās sadursmes Jaunajā Pasaulē nereti pārauga nīknās cīņās, galvenokārt 18. gadsimtā, un tajās atspoguļojās šo nāciju konflikti Eiropā. Turklāt eiropieši, īpaši angļi un franči, sadursmēs centās iesaistīt arī indiāņu ciltis. Laika gaitā noteicošās pozīcijas ieguva angļiski runājošie, lai gan spāņu un franču imigrantu pēcteči vēl kādu laiku saglabāja saites ar agrākajām mītnes zemēm. Līdz ar to tas bija pirmais laiks, kad sāka veidoties priekšstati par tagadējās ASV teritorijā dzīvojošajiem iedzīvotājiem. Tādejādi jau sākotnēji ASV ir veidojusies par multikulturālu sabiedrību, kura sastāv no liela skaita iepriekšminēto melnādaino vergu, franču un angļu tautības pārstāvjiem. Līdz ar to ASV ir bijis grūti veidot vienotu nacionālo identitāti.

ASV Neatkarības karš (1775 - 1783) mazināja Spānijas Karalistes ietekmi tagadējā ASV teritorijā. 19. gadsimta vidū Spānijā izplatījās sabiedrības neapmierinātība ar valsts iekārtu, tādēļ arī palikušās kolonijas šajā kontinentā uzsāka neatkarības karu pret Spāniju, kurā iesaistījās arī ASV. Rezultātā 1898. gadā izcēlās Spānijas - Amerikas karš, kurā Spānija cieta sakāvi.⁷⁶

20. gadsimta sākumā ASV strauji attīstījās. Līdz ar dzelzceļa rašanos un industrializācijas attīstību, izveidojās nacionālais tirgus, kas ļāva ātri un daudz nopelnīt. Tika novērota labklājības celšanās un liels ekonomiskais optimisms. Lielākā daļa laukos dzīvojošo, nekad nebija bijuši pilsētā, lai gan dzelzceļa līnija jau 20. gadsimtā šķērsoja lielāko ASV daļu. 1920.

⁷⁵ Brescia, Michael M., Jhon C Super. *North America: an introduction*. Toronto: University of Toronto press, 2009. p.21.

⁷⁶ Turpat, p.43.

gadā jau 68% amerikāņu pārcēlās uz pilsētām.⁷⁷ Līdz ar to sāka mainīties viņu dzīves veids un uzskati, sabiedrība pielāgojās straujamam attīstības posmam.

Izklaides industrija kļuva par labu naudas tērēšanas veidu. Holivuda tika izveidota 1912. gadā, uzņemot pirmās īsfilmas. 20. gadsimta pirmo pusi no vienas puses varēja raksturot kā brīnišķīgu laiku: atvērās teātri, deju zāles, džeza klubi u.c. Vidusmēra cilvēks varēja mierīgi uzturēt savu ģimeni un vēl tērēt naudu izklaidēm. Tomēr pastāvēja liela atšķirība starp sabiedrības slāņiem. Melnādainie tika iedalīti pie sekundārā slāņa, līdz ar to veidojot krasu nevienlīdzību ASV sabiedrībā. Līdz ar sabiedriskās domas izmaiņām, industriālo, izklaides un tehnoloģisko revolūciju amerikāņi vieglāk pelnīja naudu un vairāk uzdzīvoja. Radās stereotipi par ASV kā apsolīto zemi. No otras puses nesakārtotā ekonomika jeb lielā nevienlīdzība starp pieprasījumu un piedāvājumu 1929. gadā izraisīja akciju tirgus krīzi. Līdz ar to daudzi uzņēmumi bankrotēja.⁷⁸

20. gadsimta piecdesmitajos gados citu valstu iedzīvotāju acīs ASV izskatījās, kā ļoti bezrūpīga valsts, kurā dzīvoja laimīgas ģimenes. Tajā laikā īpaši populārs bija rokenrols ar Elvisu Presliju priekšgalā. Toties valsts iekšienē norisinājās nopietnas sociālas problēmas, kas saistījās ar afroamerikāņu diskrimināciju.

ASV citu valstu priekšstatos ir spējusi izveidot stereotipus, kuri saistās ar „apsolīto zemi”, pateicoties ekonomiskajai labklājībai, kas tika piedzīvota 20. gadsimta sākumā.

3.2. Spānijas vēsturiskā attīstība un no tās izrietošie stereotipi

1904. gadā spāņu izcelsmes gleznotājs Dario de Regojos (*Darío de Regoyos*) gleznā „Vendredi Saint en Castille”, attēlo Lieldienām par godu kristīgu procesiju un virs tās dzelzceļa tilts pa kuru traucas vilciens. Šī glezna ļoti labi attēlo kontrastaino Spāniju, kas pieturas pie nemainīgām tradīcijām un valsti, kas jau pielāgojas modernizācijas laikmetam.

Spānija daudzus gadus veidojoties un attīstoties ir spējusi kļūt par valsti ar tēlu, ko var atpazīt starp dažādajām pasaules valstīm un to kultūrām. Spānijas tēlu veido dažādi faktori, kā, piemēram, tradīcijas, reprezentatīvās personas, kultūra un māksla. Lielu lomu tēla veidošanā ieņem tradīcijas, kuras aiznes sev līdzī tūristi, kas ļoti ir iecienījuši Spāniju, kā tūrisma galamērķi. 2014. gadā Spānijā jau otro gadu pēc kārtas tika sasniegts valsts rekords,

⁷⁷ Mercer, Mike. Imagine living through the progress. The Montreal review, 2011. Pieejams: <http://www.themontrealreview.com/2009/Imagine-living-through-the-progress.php> (skatīts 2015, 4. maijā)

⁷⁸ Turpat

kopumā uzņemot vairāk kā 64 miljonus tūristu, kas ir par 7.1 % vairāk nekā gadu iepriekš.⁷⁹ Tādejādi migrācijas procesi ļauj popularizēt un veidot valsts tēlu citur, kā arī izplatīt priekšstatus par Spāniju. Tieši tradīcijas un kultūras īpatnības ir tās, kuras tik ļoti piesaista ārzemju interesentus, jo ārzemju tūristi tās atceras tikai tādēļ, ka viņu valstī un kultūrā šīs tradīcijas ir pavisam savādākas.

20. gadsimta spāņu vēsturnieks, Huliāns Huderias (*Julián Juderías*) ieviesa terminu *Melnā leģenda* (*La leyenda negra*), ar ko apzīmēja vēsturisko posmu Spānijā, kura rezultātā citu valstu vēsturnieki izteicās par Spānijas impēriju negatīvi. Spānijas Karaliskās Akadēmijas skaidrojošā vārdnīca (*Real Academia Española*) šo terminu skaidro kā negatīvu viedokli vai priekšstatu par Spāniju, sākot ar 16. gadsimtu.⁸⁰ Tieši viduslaikos Spānijas valsts tēls kļuva atpazīstamāks, pateicoties Santjago ceļam jeb Svētā Jēkaba ceļam (*El Camino de Santiago*),⁸¹ kas izveidojās viduslaikos un kļuva par iespēju komunicēt ar citu Eiropas valstu svētceļniekiem un iepazīt citas Eiropas kultūras. Tādēļ tā laika nozīmīgākie priekšstati par Spāniju veidojās, pateicoties svētceļnieku pieredzes stāstiem, rakstot par Rekonkistu (*La Reconquista*) un kariem, kas bija pārņēmuši tagadējās Spānijas teritoriju. Rietumeiropas svētceļotāji, spāņu aristokrātijai piedēvēja atturīgu attieksmi pret notiekošajiem politiskajiem procesiem. 12. gadsimtā franču benediktiešu mūks un Pāvesta Kaliksta II sekretārs, Aimeriks Piko (*Aymerich Picaud*) veicot svētceļojumu uz Santjago de Kompostelu (*Santiago de Compostela*) veidoja ceļojuma aprakstu „Kaliksta Kodeksā” (*El código calixtino*), kurā atzīmēja, ka baski un Navarras iedzīvotāji ir naidīgi noskaņoti barbari un Kastīliju raksturoja kā nabadzīgu zemi.⁸² Pārspīlētā reliģiozitāte, mantkārbība, Aragonas Karalistes agresīvā militārā un komerciālā darbība Vidusjūras piekrastē vēlīnajos viduslaikos veidoja priekšstatus, kuri vēlāk spēcīgi ietekmēja negatīvo Spānijas valsts tēla jeb *Melnās leģendas* veidošanos.⁸³

Līdz ar inkvizīcijas uzsākšanos 1478. gadā, Spāniju sāka raksturot, kā nežēlīgu un despotisku katoļu monarhiju. Spānija jau no viduslaikiem ir veidojusies par multikulturālu valsti, jo tā ir bijusi pakļautībā barbaru tautām, romiešiem, arābu un berberu ciltīm jeb

⁷⁹España bate otro récord y roza los 65 millones de turistas extranjeros. [www.economia.elpais.com](http://economia.elpais.com/economia/2015/01/22/actualidad/1421928911_569617.html) Pieejams: http://economia.elpais.com/economia/2015/01/22/actualidad/1421928911_569617.html (skatīts 2015, 10. apr).

⁸⁰RAE (Real Academia Española). *Diccionario de la lengua española*. Pieejams: <http://lema.rae.es/drae/?val=leyenda+negra/> (skatīts 2015, 10. aprīlī)

⁸¹ *Svētā Jēkaba ceļš* ir svētceļnieku ceļš, pa kuru mēro apmēram 800 km līdz apustuļa Svētā Jēkaba kapavietai, kas atrodas pilsētā Spānijas ziemeļos- Santjago de Kompostela. Kā populārs svētceļnieku galamērķis tas izveidojās apmēram 11. gadsimtā un turpina pastāvēt arī mūsdienās.

⁸² Citēts pēc: Moralejo, J.J. y M. J. García Blanco. Liber Sancti Jacobi, Codex Calixtinus. No:Giraldo Lucena, Manuel. *Los estereotipos sobre la imagen de España*. Norda. Revista de Historia Nro. 19, 2006, pp. 219- 229; pieejams: <http://digital.csic.es/handle/10261/16438> (skatīts 2015, 15.aprīlis)

⁸³ Lucena. *Los estereotipos sobre la imagen de España*, pp.221.

musulmaņiem un Hābsburgu dinastijai. Līdz ar to citu kultūru bioloģiskās iezīmes ir iesakņojušās līdz pat mūsdienām. 15. gadsimtā radās vizuāls spāņu raksturojums, kas veidoja stereotipu par spāņu tautu: mazs augums, melni mati, tumša ādas krāsa un vīriešiem bārda. Šīs bija tās iezīmes, kuras sāka attiecināt uz spāņiem, bet tās veidojās pateicoties musulmaņu un *morisku* (Los moriscos)⁸⁴ klātbūtnei tagadējā Spānijas teritorijā.

Melnā leģenda tātad, veidojās trīs faktoru ietekmē: jaunatklātās Amerikas kolonizēšana, Francijas un Lielbritānijas skaudība par spāņu jaunieģūtājām zemēm, līdz ar to varas paplašināšanos un pārspīlētā reliģiozitātes uzspiešana Spānijā dzīvojošajiem protestantiem, *moriskiem* un ebrejiem.⁸⁵

Līdz ar 17.gadsimtu Spānija bija otršķirīga un sāka zaudēt savu lielvalsts statusu, kā rezultātā valstij sāka piedēvēt atpalcību. Franču Apgaismības laikmeta filozofs Voltērs rakstīja, ka Spāniju neviens nepazīst labāk, kā Āfrikas neapdzīvotākās vietas, bet, kā valsts tā nav pelnījusi būt vairāk pazīstama.⁸⁶ Spānijas noriets saistāms ar Hābsburgu dinastijas valdīšanas laiku (16. un 17. gs.) un dziļo krīzi, kas turpinājās līdz 18. gadsimta sākumam. Lai gan tika vērojami centieni uzlabot *Melnās leģendas* sekas un veicināt valsts tēla pozitīvās izmaiņas, kas notika fragmentāri pateicoties monarhu maiņai, to tik un tā Apgaismības laikmetā turpināja asi kritizēt, lai gan ekonomikas jomā tai bija vadošā loma audumu, tabakas un vīna eksportā.⁸⁷

Asā kritika pret Spāniju, turpināja ietekmēt valsts tēla attīstību, jo politiskās struktūras valstī, neveicināja humānisma un reformācijas ideju attīstību, kas tajā brīdī dominēja viscaur Eiropā.⁸⁸ Ceļotāji vērsa asu kritiku pret politisko sistēmu un baznīcu, kuras uzskatīja par autoritārām, korumpētām, māņticīgām un neefektīvām institūcijām.⁸⁹

Spānijas Neatkarības karš (1808 - 1813) veicināja jaunu stereotipu veidošanos.⁹⁰ 1801. gadā Napoleons parakstīja sadarbības līgumu ar Spāniju, kļūstot par Spānijas karaļa sabiedroto. Taču sākotnējā iecere par sadarbību bija tikai apmāns. Līdz ar jauna karaļa

⁸⁴ Ar terminu „Moriski” tika apzīmēti musulmaņi Spānijas teritorijā, kuri bija spiesti pieņemt katoļticību, vai tikt izdzīti vai nogalināti.

⁸⁵ Citēts pēc: Juderías, J. La leyenda negra y la verdad histórica. Contribución al estudio del concepto de España en Europa, de las causas de este concepto y de la tolerancia religiosa y política en los países civilizados. No: Giraldo Lucena, Manuel. *Los estereotipos sobre la imagen de España*. Norda. Revista de Historia Nro. 19, 2006, pp. 222.

⁸⁶ Jacobs, Michael. *Travellers and Modern Spain, from the enlightenment to the present day*. Pieejams: http://cvc.cervantes.es/literatura/viajeros/articulos/michael_jacobs.htm?en (skatīts 2015, 26.aprīlis)

⁸⁷ Giraldo Lucena, Manuel. *Los estereotipos sobre la imagen de España*. Norda. Revista de Historia Nro. 19, 2006, pp. 222.

⁸⁸ Turpat, pp. 223.

⁸⁹ Turpat, pp. 223.

⁹⁰ Citēts pēc: Gil, Novales A. Un ocupante de excepción. No: Giraldo. *Los estereotipos sobre la imagen de España*, pp. 223.

nākšanu pie varas 1808. gadā, Napoleons vairs nevēlējās sadarbību un panāca, ka par Spānijas karali tika kronēts viņa brālis Hosē Bonaparts, kurš līdz tam bija Neopoles karalis. Pret Napoleona virskundzību vērsās spēcīga spāņu partizānu kustība, kura bija kā impulss tam, lai lēnām sāka mainīties priekšstati par Spānijas valsti. Tomēr Masons de Morviljērs (*Masson de Morvillier*) darbā „¿Qué se debe a España?” pauda viedokli, ka Spānija nepietiekoši attīstīja Apgaismības idejas, salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm, un nespēja veicināt pietiekošu zinātnes un citu jomu attīstību, kā arī runāja par pārspīlēto fanātismu.⁹¹

Pirmās izmaiņas sāka parādīties Romantisma laikmetā, kas vērsās pret Apgaismības laikmeta sociālajām, politiskajām un estētiskajām normām. Spānijā tika izveidots dzelzceļa tīkls, kas deva iespēju izbraukt cauri visai pussalas teritorijai jeb no Heronas līdz pat Granādai. Līdz ar to tūristi varēja personīgi iepazīties ar Spānijas kultūru. Pateicoties franču rakstnieka un vēsturnieka Prospēra Merimē (*Prosper Mérimée*) darbam „Karmena”, kas balstījās stāstā par kādu naivu kareivi vārdā Dons Hosē, kuru savaldzina ugunīgā čigāniete Karmena, parādījās stereotipi par spāņu sievieti, kura pārtapa par kaislīgu, atraktīvu, juteklisku, bīstamu, arhaisku un barbarisku būtni. P. Marimē Karmenu raksturo, kā neprātīgu un nevaldāmu būtni.⁹² Ceļotāji un rakstnieki, kuri devās uz Spāniju to šajā laikā raksturoja kā nabadzīgu un vienkāršu valsti, tomēr pie tā vainojot Napoleona iebrukuma sekas. Līdz ar to romantisma iespaidā *Melnā leģenda* sāka mainīties uz *Dzelteno leģendu* (*La leyenda amarilla*). Partizāni, kas cīnījās pret Napoleona varu Spānijā, tika asociēti ar spānijas tautas garu, apbrīnojot viņu drosmi un godīgumu. Līdz ar to Spānijas valsts vēstures fakti, ko iepriekš kritizēja, romantisma ietekmē pārtapa par pozitīviem priekšstatiem.⁹³

Pateicoties tam, ka sakarā ar dzelzceļa attīstību radās iespēja aizceļot līdz pat Andalūzijai, „romantisko” Spānijas tēlu sāka asociēt ar flamenko, toredoriem un romiem. P. Marimē laika posmā no 1830. līdz 1864. gadam veica septiņus ceļojumus pa Spāniju un to rezultātā tapa viņa darbs „Spānijas vēstules” (*Cartas de España*) Viņa intereses epicentrā bija Andalūzija, tās kultūra un rituāli, kurus autors aprakstīja vēlāk savos darbos, piemēram, svētki, kuros norisinājās vēršu cīņas jeb korrida (*La corrida*).

1936.gadā sākās Spānijas pilsoņu karš ar koloniālās armijas ierašanos Spānijā no Āfrikas, lai īstenotu politisku apvērsumu un gāztu Otro Spānijas republiku (*La Segunda República*),

⁹¹ Citēts pēc: Lucena, Giraldo M. La ambigüedad de los vecinos. Imágenes cruzadas de España y Francia. No: Giraldo. *Los estereotipos sobre la imagen de España*, pp. 223.

⁹² Citēts pēc: Serrano, C. El nacimiento de Carmen. No: Giraldo. *Los estereotipos sobre la imagen de España*, pp. 225.

⁹³ Giraldo. *Los estereotipos sobre la imagen de España*, pp. 225.

kas ilga no 1931.gadam līdz 1939.gadam jeb republikāņus. Rezultātā sabiedrība sašķēlās ģenerāļa Francisko Franko vadīto nacionālistu atbalstītājos un republikāņos, kuri atbalstīja valdību. Sākotnēji kara norise tika uzlūkota „romantiski”, jo tika apbrīnota tautas apņēmība, cīnoties par brīvību. Šos priekšstatus palīdzēja veidot karā abas karojošās puses ar propagandas palīdzību masu līdzekļos. Laikam ejot un kara norisēm kļūstot nežēlīgākām, abām pusēm vajadzēja sākt meklēt citus veidus savas rīcības skaidrošanai, jo sākotnēja propaganda aizvien vairāk neatbilda patiesībai. Ar Vācijas un Itālijas atbalstu tika izcīnītas vairākas uzvaras, kā rezultātā Franko iekaroja arvien vairāk teritorijas. Karš beidzās 1939.gadā ar valdības krišanu, republikas likvidēšanu un autoritārā režīma ieviešanu. Republikāņu sekotāji bija spiesti emigrēt vai arī masveidā tika pakļauti represijām.⁹⁴

Pēckara gadi Spānijas tēla attīstību apstādināja. Līdz ar to, tikai mainoties sociālajiem un ekonomiskajiem procesiem 20. gadsimta 60. gados, mainījās priekšstati par Spāniju, kuri balstījās uz cilvēku personīgajai pieredzei, pateicoties migrācijas un tūrisma attīstībai. Spānijas pludmales piesaistīja tūristu masas, un izplatījās propagandas sauklis „Spānija ir savādāka” (Spain is different). 1976. gadā Spānija sāka veidoties par demokrātisku valsti, līdz ar to veidojās demokrātiska valsts, kā arī sociālo un ekonomisko procesu attīstības rezultātā veidojās tādi stereotipi, kā kaisle, saule, fiesta un siesta.⁹⁵

1978.gada Spānijas konstitūcijā valsts teritorija tika iedalīta 17 autonomos apgabalos un divās autonomās pilsētās - Seuta (*Ceuta*) un Melilja (*Melilla*), kur katrs reģions īpaši izceļas ar savām kultūras iezīmēm, mākslu un arhitektūru. Mainoties vēstures laika posmiem, viennozīmīgi mainījās arī priekšstati un stereotipi par Spāniju. Mūsdienā Spānijas valsts tēls ir izveidojies pozitīvs, kaut gan sākotnēji tas tā nebija, jo viduslaikos tagadējās Spānijas teritorijā norisinājās inkvizīcija jeb ebreju, musulmaņu un protestantu vajāšana ar mērķi nodrošināt katoļticības tīrību, kā rezultātā citas nācijas vērsa asu kritiku pret pastāvošo iekārtu. Šodien cilvēki Spāniju asociē ne tikai ar pludmali, sauli, koridu, flamenko un citām kultūras bagātībām, ko Spānija piedāvā jebkuram interesentam. Spānijas zīmols (*Marca España*) tika izveidots 2012. gada 1. jūlijā ar Spānijas premjerministra rīkojumu. Tā mērķis ir uzlabot gan Spānijas iekšējo tēlu, gan priekšstatus, kuri veidojas no citu valstu puses un popularizēt Spānijas uzņēmumus ārpus valsts robežām.

Ņemot vērā iepriekšminēto var secināt, ka stereotipi par Spāniju ir veidojušies pirms daudziem gadu desmitiem. Tāpat kā ASV, tā arī Spānija vēsturisko procesu rezultātā veidojusi valsts koptēlus, kuri konkrētos brīžos ir izraisījuši asas kritikas. Kamēr Spānijā valdīja

⁹⁴ Giraldo. *Los estereotipos sobre la imagen de España*, pp. 227.

⁹⁵ Turpat, pp. 228.

diktatūra, tikmēr ASV būvēja demokrātiskas valsts pamatus. Abu valstu potiskās sistēmas bija krasī atšķirīgas, tādejādi starpkultūras komunikācijas procesus padarot sarežģītākus. ASV tika asociēta ar modernu un industriālu sabiedrību, kurā cīnās par vienlīdzīgām tiesībām, tomēr Spānijā diktatūra spieda pievērsties tradīcijām, neatbalstot jaunas domu vēsmas spāņu 20. gadsimta sabiedrībā.

4. FENOMENS DONŽUĀNISMS KĀ STEREOTIPS, ATSPUGUĻOTS RAMONA HOSĒ SENDERA ROMĀNĀ „NENSIJAS DOKTORA DISERTĀCIJA”

Ramons Hosē Senders (*Ramón José Sender Garcés*; dzimis 1901.gadā, miris 1982.gadā) bija viens no 20.gadsimta spilgtākajiem spāņu izcelsmes reālisma rakstniekiem. Viņš piedzima mazā spāņu pilsētā Čalamerā (*Chalamera*) un vēlāk pārcēlās uz dzīvi Sandjego, ASV (*San Diego*). 21 gada vecumā autoram nācās iestāties armijā, kā rezultātā viņš no 1922.gada līdz 1924. gadam piedalījās karā starp Maroku un Spāniju. Kara iespaidu rezultātā R. Senders uzrakstīja darbu „Magnēts” (*Imán*), kas kļuva populārs un tika tulkots vairākās valodās.⁹⁶

Spānijas pilsoņu karš (1936 - 1939) pārsteidza R. Senderu, viņa sievu un divus bērnus nesagatavotus, bet tas netraucēja R. Senderam iesaistīties kara norisēs, atbalstot republikāņus. Kā daudzi, kara rezultātā, arī R. Senders izceļoja no Spānijas un 1939.gadā pārcēlās uz dzīvi Meksikā. Vēlāk pārcēlās uz dzīvi ASV, kur strādāja par literatūras pasniedzēju. 1962. gadā ASV tika uzrakstīts viņa viens no slavenākajiem romāniem „Nensijas doktora disertācija” (*La tesis de Nancy*), kas Sendera daiļradē izceļas ar humoristisku skatījumu uz spāņu kultūras tradīcijām.⁹⁷ Šajā darbā Sevilja tiek attēlota kā eksotiska zeme, kurā viss piedzīvotais piesaista uzmanību. Nensijas rakstītajās vēstulēs atspoguļojas izbrīns, ziņkārība, apbrīns un arī nepatika, ko izraisa nepazīstamas situācijas.

Ramons Senders šajā darbā analizē un raksturo Spānijas kultūras īpatnības, par vienu no galvenajām tēmām izvēloties mīlestību un naidu pret savu tēvzemi. Tādējādi viņš ne tikai pauž patriotismu pret savu dzimto zemi, bet arī kritizē tās kultūras īpatnības. Darba galvenā varone Nensija ir jauna un naiva amerikāņu studente, kurai Spānija ir gleznaina, kultūras mantojumiem bagāta un arhaiska valsts. Nensijas piedzīvojumi ir smieklīgi un pārpratumiem pilni, kur komiskais tiek uzlūkots nopietni un otrādi. Nensijas ceļojuma mērķis ir uzrakstīt doktora disertāciju par romu kultūru Andalūzijā. Galvenai varonei ceļojuma mērķis ir skaidri formulēts, tādēļ jau no ceļojuma sākuma viņa cenšas atrast sev partneri un draugu, ar kura palīdzību pilnībā varētu integrēties vietējā sabiedrībā un izprast tās būtiskākās kultūras

⁹⁶ Sender, Ramón J. *La tesis de Nancy*. Madrid: Edición Magisterio Español, 1988.pp.3.

⁹⁷ Turpat, pp.3.

iezīmes. Nensija veic lauka pētījumu, kas ir būtiskākā antropoloģijas pētīšanas metode un viņai palīdz Kurro, kas ir vietējais Andalūzietis, savas zemes patriots, starp sievietēm iecienīts un mīlēts. Lai gan romāna darbība risinās piecdesmito gadu Spānijā, R. Sendera sniegtie stereotipu raksturojumi nav zaudējuši aktualitāti arī mūsdienās, par ko pārliecinājās arī bakalaura darba autore, pavadot mācību semestri Spānijā. Nensija par visiem saviem piedzīvojumiem Spānijā raksta vēstules savai māsīcai.

„Nensijas doktora disertācija” ir darbs, kas atspoguļo divu kultūru komunikāciju, izceļas ar vieglu humoru, stereotipizētiem varoņiem un vārdu spēlēm. R. Senders ar šī darba palīdzību iepazīstina lasītāju ar Spānijas, jo īpaši Andalūzijas kultūrtelpu. Humors šajā novelē balstās uz galvenās varones stereotipizētiem priekšstatiem, kas Nensijai rada grūtības komunicējot un kas ir veicinājis romāna popularitāti. Tā kā romāna sižets risinās piecdesmito gadu Spānijā, tad bakalaura darba analīzes rezultātā tiek runāts par stereotipiem, kuri raksturo 20. gadsimta kultūras īpatnības Spānijā.

Pēc bakalaura darba autores domām kā viena no būtiskākajām spāņu kultūras iezīmēm ir fenomēns „donžuānisms”. Tas ietver sevī visnozīmīgāko stereotipu par spāņu sabiedrību: eksotiska, karstasinīga un raksturā ugunīga tauta.

4.1. Donžuānisms

Pirmkārt, lai analizētu donžuānismu ir svarīgi saprast termina lietojumu, izplatību un izcelsmi. Kad sabiedrībā tiek pieminēts dona Kihota (*Don Quijote*) vārds, uzreiz rodas asociācijas ar tā autoru Migelu de Servantesu Saavedru (*Miguel de Cervantes Saavedra*), tāpat kā Hamlets un Romeo tiek asociēti ar Viljamu Šekspīru. Neskatoties uz to, dons Huans nerada tiešu saikni ar kādu konkrētu autoru. Tādi autori un klasiķi, kā Mocarts, Moljērs (*Moliere*), Tirso de Molina (*Tirso de Molina*) un Hosē Sorilja (*José Zorrilla*) ir reproducējuši mītu par donu Huanu savos darbos, līdz ar to tiek runāts par dažādiem tēliem, bet ar kopīgām mītam sastopamajām iezīmēm. Tā kā bakalaura darbā tiek analizētas spāņu kultūras iezīmes un bakalaura darba autore, kā arī R. Senders balstās uz spāņu autora Hosē Soriljas mīta reprodukciju, tad darba autore uzskata, ka par pareizāko veidu latviskot šī tēla vārdu no spāņu valodas ir - dons Huans. Tomēr bakalaura darba autore aprakstot pašu fenomēnu jeb donžuānismu, pieturēsies pie tradīcijas, kas ir ienākusi no franču valodas, lai potenciālajam darba lasītājam būtu skaidrība par fenomena nozīmi un ideju.

Otrām kārtām ir nepieciešams ņemt vērā, ka sākotnēji mītu par donu Huanu uzrakstīja, mācītājs, mūks un dzejnieks Tirso de Molina jeb īstajā vārdā Gabriels Teljess (*Gabriel Téllez*). Autora sākotnējais darba mērķis bija ar tā palīdzību runāt par reliģijas un morāles problēmām, kuras piemeklēja tā laika sabiedrību, un tikai sekundāri pievērsties varoņa mīlas dēkām. Mūsdienās ar donu Huanu saprot „mīlnieku” un „sieviešu siržu iekarotāju”, lai gan patiesībā, tā ir tikai viena viņa rakstura šķautne, kas tika atspoguļota oriģināldarbā.⁹⁸

H. Soriljas (1812 - 1893) darbs „Dons Huans Tenorio” (1844) spāņu sabiedrībā ir bijis īpaši populārs. Felipe Garsija (*Felipe Garcia*) savā darbā „Hosē Soriljas antidonžuānisms” (*El anti donjuanismo de José Zorrilla*) cenšas izskaidrot, kāpēc H. Soriljas romantisma laikmetā rakstītais darbs ir bijis populārāks par oriģināldarbu, ko uzrakstīja Tirso de Molina. F. Garsija raksta, ka par iemeslu jāņem tas, ka abi darbi ir diametrāli atšķirīgi. To, ko H. Sorilja cenšas izcelt un popularizēt savā darbā, to Tirso de Molina kritizē. Līdz ar to var secināt, ka H.Sorilja mēģina mainīt sākotnēji piedēvētās vērtības varonim vai cenšas trivializēt darbu, lai gan tā nav patiesība, jo H.Sorilja ir pieturējies pie sava laika tradīcijām. Par iemeslu ir kalpojis tas, ka H.Soriljas darbs, centrējās mīlas stāstā, kas ir līdzīgs V.Šekspīra „Romeo un Džuljetas” darbam. H.Soriljas dons Huans ir skandalozs jauniešs, kurš cīnās par taisnību, pārvarot jebkurus šķēršļus. Tāpat kā Romeo nevarēja dzīvot bez Džuljetas, tā dons Huans Tenorio iemīlas Inesē, pārvarot dažādus šķēršļus, tomēr beigās paliek ar viņu kopā. F. Garsija raksta, ka ar to, ka dons Huans Tenorio, H.Soriljas darbā, izvēlas vienu vienīgu sievieti, kas ir pretēji Tirso de Molinas dona Huana neskaitāmajām mīlas dēkām, autors ir spējis noturēt un iegūt tik lielu popularitāti.⁹⁹ Bakalaura darba autore analizē *donžuānismu* caur F. Garsijas darbu par H.Soriljas donu Huanu Tenorio, un neapskatot sīkāk klasisko darbu, jo R. Senders romāna varonim Kurro, netieši piedēvē H. Soriljas dona Huana īpašības. Lai gan galvenais varonis, Kurro, neizsakās negatīvi par klasisko donu Huanu, tomēr novelē citē H.Soriljas donu Huanu, no kā izriet, ka R. Senders netieši lasītāju mudina Kurro tēlā saskatīt šī konkrētā dona Huana tēla raksturiezīmes: „Vienmēr Kurro citē H. Soriljas donu Huanu Tenorio. Es viņam jautāju, vai viņam gadījumā nepatīk vairāk klasiskais dons Huans. Viņš atbildēja, ka viņš neiebilst pret šo otru džentelmeni”¹⁰⁰ (skatīt piemēru nr. 1).

⁹⁸ García, Felipe Garbajo. *El anti donjuanismo de José Zorrilla*. pp. 224. Pieejams: http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/aepe/pdf/congreso_33/congreso_33_19.pdf (skatīts 2015, 26.aprīlis)

⁹⁹ Turpat, pp. 229.

¹⁰⁰ Sender, Ramón J. *La tesis de Nancy*. Madrid: Edición Magisterio Español, 1988.pp.76.

Hosē Ortega i Gasets (*José Ortega y Gasset*) ir teicis: „Mēs, visi vīrieši esam apskauduši donu Huanu.”¹⁰¹ *Donžuānisms* ir spāņu socioloģijā atzīts sabiedrību vērtējošs termins. Mūsdienu izpratnē to parasti attiecina uz vīriešiem, kad tie mēģina iekarot sievietes sirdis, savaldzināt un apkrāpt, jo šāda tipa vīrietis nav uzticīgs vienai vienīgajai sievietei. R. Senders romānā raksta: „Kvins, kuru es saucu par kamenīti, pievērta uzmanību vairākām meitām šajā mājā. Taču katra no četrām brīvajām meitām izrādījās jau iemīlējusies, vai toreadorā, vai kareivī, vai mācītājā.”¹⁰² (skatīt piemēru nr. 2)

Toreadors, mācītājs un kareivis ir simboli, ko R. Senders izmanto, lai atsauktos uz populāriem stereotipiem, kuri veidojušies vēstures notikumu rezultātā. Tie ir trīs tēli, kuri visbiežāk raksturo Spānijas vēsturisko gaitu jeb priekšstatus par spāņu sabiedrību. Kareivis atsauca uz ideju par spāņu partizāniem, kuri cīnījās Spānijas Neatkarības karā un kurus raksturoja kā ļoti drosmīgus, mācītājs ir netieša atsauce uz fanātisko reliģiozitāti viduslaikos, bet toreadors uz Andalūzijas tradīcijām.

R. Senders romānā apspēlē donžuānismu, jo tā ir viena no raksturīgākajām spāņu vīriešu iezīmēm. Lai gan katrā sabiedrības grupā šāda tipa vīrieši ir sastopami, tomēr ar dienviņu valstīm tas jo īpaši asociējas, jo, piemēram, spāņi nekautrējas uz ielas izteikt pavedinošu piezīmi jeb piropo vai piemiēt ar aci simpātiskai meitenei, par ko bakalaura darba autore runās darba nākamajā punktā. Donžuānisms ir izveidojies stereotips, kas atbilst mūsdienu spāņu sabiedrībai un ir aktuāls tās raksturojošs faktors.

F. Garsija raksta, ka, lai gan nereti H.Soriljas dons Huans var būt iedomīgs un lepns, viņš tomēr ir džentelmenis ar labām manierēm, līdz ar to pieturēsies pie ētikas principiem jeb izšķirošās situācijās centīsies būt tāds, kādam viņam liekas, ka ir jābūt. Nensija raksta: „(...) Kad puiši sadzēras viņu, mēs izlēmām atgriezties, un viens no viņiem piedāvāja, ar ēzeļa pavadu rokā, pavadīt mani pāri upei. (...)”¹⁰³ (skatīt piemēru nr. 3).

Donžuānisma viena no izpausmēm ir greizsirdība, kura ir ārēju faktoru provocēta: velēšanās būt pārākam par saviem draugiem derību laikā un dusmu uzplūdu brīžos, kad noteikti apstākļi liedz rīkoties, kā viņam liekas pareizi.¹⁰⁴ Nensija raksta: „(...) Kurro bija greizsirdīgs uz kameni, kas man likās ļoti smieklīgi, poētiski un savā ziņā maģiski, un, par to domājot, es sāku vēl vairāk smieties. Kurro pateica: „Tu zini, kāds es esmu.” Viņš bija tik ļoti

¹⁰¹ Citēts pēc: José ORTEGA Y GASSET, *Introducción a don Juan*. No: García. *El anti donjuanismo de José Zorrilla*.

¹⁰² Sender, Ramón J. *La tesis de Nancy*, 91.

¹⁰³ Turpat, pp.17.

¹⁰⁴ García. *El anti donjuanismo de José Zorrilla*, pp.

saniknots, un vienu mirkli likās, ka būtu spējīgs uz visu. Nepasmaidot viņš sakoda zobus, kā parasti to dara suņi pirms cīņas”¹⁰⁵ (skatīt piemēru nr. 4).

Šāds vīrietis sieviešu pretmīlu „kolekcionē” un svarīgs aspekts ir nevainība, kā bioloģisks faktors. Kurro teica: „(...)Man Nensija patīk, bet es netaisos ar kādu cīnīties kaut kāda sievišķa dēļ, ar kuru iepazīstoties, tā jau bija zaudējusi savu *ziedu*”¹⁰⁶ (skatīt piemēru nr. 5).

Šajā gadījumā R. Sendera izptanē *zieds* ir simbols nevainībai. Piemērs parāda to, ka Kurro jau zinādams, ka negrasās ar Nansiju precēties, tik un tā turpināja ar viņu tikties, līdz ar to piešķir sev dona Huana tēla īpašības.

Donam Huanam katra sieviete ir kā izaicinājums, tādēļ viņš pielieto dažādus veidus, lai savaldzinātu un iekarotu sievietes uzmanību, kā arī nekautrējas tai melot.¹⁰⁷

Secinot ir būtiski pieminēt, ka fenomens donžuānisms ir cēlies no mīta par donu Huanu. Ar šī tēla palīdzību raksturo spāņu sabiedrības stiprā dzimuma pārstāvjus, kuru mērķis ir savaldzināt pretējo dzimumu. Tā kā latviešu valodā izptane par šī tēla motīviem ir ienākusi no franču valodas, tad bakalaura darba autore pieturās pie izveidojušās tradīcijas, lai neradītu neskaidrības potenciālajam lasītājam. Lai gan šāda tipa vīrietis ir galants kavalieris un džentelmenis, tomēr to var raksturo kā neparedzamu un nereti greizsirdīgu. Turpinājumā sekos divas apakšnodaļas, kurās tiks analizēti donžuānisma divi izpausmes veidi - *mačisms* un *piropo*.

4.2. Fenomens *piropo*

Spāņu fenomens *piropo* ir viens no donžuānisma izpausmes veidiem. Ar *piropo* saprot uzmanības izrādīšanu vārdu un žestu formā. Tie ir glaimi vai komplimenti, kurus Spānijā parasti lieto vīrieši, lai gan līdz ar spāņu sieviešu emancipāciju, pēdējo gadu laikā, arī sievietes ir kļuvušas aktīvākas šādu piezīmju teikšanā. Parasti ar to saprot poētisku izteicienu, kurā izsaka personīgās jūtas pret otru dzimumu, slavīnot skaistumu. Mūsdienu spāņu sabiedrībā, tam ir izveidojusies vulgāra pieskaņa, apmierinot stiprā dzimuma vīrišķību jeb *mačismo* (Machismo), par ko sīkāk bakalaura darba autore pievērsīsies nākamajā apakšnodaļas punktā. Parasti *Piropo* tiek veltīts kādam svešiniekam vai biežāk svešiniecei,

¹⁰⁵ Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 84.

¹⁰⁶ Turpat, pp. 109.

¹⁰⁷ García. *El anti donjuanismo de José Zorrilla*, pp. 233.

tādejādi tas ir improvizēts, mutisks izteikums, kā arī pirmais solis, lai pievērstu sievietes uzmanību uz ielas vai jebkurā citā sabiedriskā vietā.¹⁰⁸

Termins *piropo* spāņu literatūrā parādījās 15. gadsimtā un apzīmēja sarkanās krāsas akmeni - rubīnu vai granātu.¹⁰⁹ Vēlāk Renesanses laikmeta literatūrā *piropo* sāka izmantot kā metaforu, lai raksturotu sievietes skaistumu. Pazīstamākais literārais personāžs, kas kļuvis slavens ar savu runas mākslu, izmantojot *piropo*, lai savaldzinātu sievietes, ir dons Huans Tenorio. Romāna „Nensijas doktora disertācija” galvenais varonis Kurro vairākkārtīgi citē H. Soriljas donu Huanu. Pēc autores domām tieši tādēļ R. Senders romānā vairāk atspoguļo literāros un poētiskos *piropo*, nepievēršot tik lielu uzmanību mūsdienu izteicieniem ar vulgāru iedabu:

„Mazā istabiņā mēs divi vien,
Indi, ko man dosi,
Indi dzeršu es”¹¹⁰ (skatīt piemēru nr. 6).

Tā kā *piropo* mērķis ir likt sievietei sarkt, visticamāk tādēļ, šis termins mūsdienās tiek attiecināts uz glaimiem un komplimentiem ar mērķi savaldzināt pretējo dzimumu un flirtēt.¹¹¹ Nensija ne reizi vien sastopas ar *piropo* gan uz ielas, gan to viņai saka viņas spāņu draugs, ar ko viņa veido attiecības, lai spētu kvalitatīvāk realizēt savu pētījumu. Kurro ir teicis: „Tu esi kā zelts. Skaistāka par jūru un viļņiem mēnesgaismā”¹¹² (skatīt piemēru nr. 7).

Sieviete dienas laikā iet pa pilsētas centru. Viņa paiet garām vīrietim, kurš pasaka *piropo*, kas attiecināms uz šīs sievietes ārējo izskatu. Sieviete nosarkst un turpina savu ceļu, un vīrietis neko vairāk nesaka.¹¹³ Šāda veida saskarsmes situācijas Spānijā ir ikdienišķa parādība, ko apspēlē R. Senders romānā, piemēram, „Lai dzīvo Jūsu cēlā kustība!”¹¹⁴ (skatīt piemēru nr. 8).

Ir nepareizi uzskatīt *piropo* par komplimentu, jo ar to saprot izteicienus, kuri tiek izteikti starp viena dzimuma vai starp divu dzimumu pārstāvjiem, izceļot to labās īpašības raksturā vai fiziskajā izskatā. Tomēr *piropo* atšķiras ar to, ka tam ir būtiska seksuāla pieskaņa. Nevar uzskatīt, ka *piropo* neizmanto citās valstīs, bet ir jāuzsver, ka ar tādu konotāciju un lietojumu,

¹⁰⁸ Natálie Venclovská. *Los piropos españoles*. Bakalářská diplomová práce [Bakalaura darbs] Brno: Masarykova univerzita, 2006. p. 7.

¹⁰⁹ RAE (Real Academia Española). *Diccionario de la lengua española*. Pieejams: <http://lema.rae.es/drae/?val=piropo> (skatīts 2015, 10. aprīlī)

¹¹⁰ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.30.

¹¹¹ Natálie. *Los piropos españoles*, pp. 7.

¹¹² Sender. *La tesis de Nancy*, pp.65.

¹¹³ Achugar. *Piropos as Metaphores for Gender Roles in Spanish Speaking Cultures*, p. 127.

¹¹⁴ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.37.

kā to lieto Spānijā, tas ir uzskatāms par spāņu sabiedrības unikālu raksturpazīmi.¹¹⁵ Tāpēc arī R. Senders romānā vairākkārtīgi Nensijai liek sastapties ar šāda tipa situācijām - „Jūs man patīkat vairāk, kā ēst ar pirkstiem”¹¹⁶ (skatīt piemēru nr. 9). Pēc romāna autora domām „ēst ar pirkstiem” asociējas ar kaut ko ļoti garšīgu, parasti bērnībā mēdz ēst jeb knakstīties ar pirkstiem. *Piropo* ir jūtu valoda, ko ietekmē vairāki faktori, kā, piemēram, smaržas, kas spēj pamodināt interesi, skaņa saskarsmes laikā un skatiens, kas var palīdzēt saprast vai pretējais dzimums vēlas pastirpinātu uzmanības izrādīšanu vai pilnīgi pretēji.

Tradicionālais *piropo*, kas ir pateikts uz ielas, balstās uz spontanitāti, un parasti tiek attiecināts uz sievietes ķermeņa daļām, sākot ar acīm līdz pat kāju pēdām. Tas ir saistāms ar laikiem, kad redzēt kādu sievietes ķermeņa daļu nebija pierasta lieta, kā rezultātā pastiprināto interesi sāka saistīt ar kārdinājumu. Sieviete, kuru vīrietis uz ielas ir ieraudzījis pirmo reizi, vīriešu kārtas pārstāvis cenšas ielauzties sievietes privātajā telpā ar mērķi iegūt viņas uzmanību un uzticību, lai gan visbiežāk mūsdienās tāda tipa rīcība izraisa neizpratni un lielāku izvairīšanos no sarunas biedra. Piemēram, *piropo* no romāna: „Kanēlis. Neapstrādātā kanēļa standziņa”¹¹⁷ (skatīt piemēru nr. 10).

20. gadsimta spāņu rakstnieks Evaristo Acevedoss (*Evaristo Acevedo*) ir rakstījis, ka *piropo* nav nekas vairāk, kā masu demonstrācija, valstī, kurā dominē seksuāls izsalkums.¹¹⁸ Pastāv vairāki uzrunas veidi: *meitēn* (niña), *skaistā* (preciosa), *mazulīte* (chiquilla), *debess* (cielo), *dzīve* (vida), *dārgums* (tesoro). Uzruna var būt arhitektoniski apzīmējumi, piemēram, *skulptūra* (escultura) vai *pieminekļis* (monumento), vai saistīta ar dzīvnieku pasauli, piemēram, *lauvene* (leona) vai *balodis* (pichón).¹¹⁹

Piropo neizpaužas tikai, kā mutiska frāze, nereti tas var būt arī žests. 19. gadsimta Spānijā vīriešu kārtas pārstāvji, ieraugot skaistu sievieti, aizsedza acis, tādejādi parādot dāmai, ka viņas skaistums var apžilbināt. Vēlāk parādījās gaisa skūpstis, kas tika veltīti izvēlētajai dāmai. Mūsdienās žesti ir palikuši vienkāršāki, aprobežojoties ar smaidu vai skatienu. Nereti mūsdienu *piropo* var būt papildināti ar svilpienu. Svarīgākais nosacījums *piropo* pielietojumā ir spontanitātei un drosmei.¹²⁰

¹¹⁵Rivas, Carolina Gutiérrez. *Consideraciones sobre el piropo en Venezuela desde las nociones de imagen y ethos, de la Teoría de la Cortesía*. pp. 46. Pieejams: <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/modernasprak/article/viewFile/2680/2580> (skatīts 2015, 27.aprīlis)

¹¹⁶Sender. *La tesis de Nancy*, pp.62.

¹¹⁷Sender. *La tesis de Nancy*, pp.7.

¹¹⁸Citēts pēc: E. Acevedo, *Cartas a los celtiberos desposados*. No: Natálie. *Los piropos españoles*, pp. 8.

¹¹⁹Natálie Venclovská. *Los piropos españoles*. Bakalářská diplomová práce [Bakalaura darbs] Brno: Masarykova univerzita, 2006. p.18.

¹²⁰Natálie. *Los piropos españoles*, p. 9.

20. gadsimta četrdesmitajos un piecdesmitajos gados, ģenerāļa Francisko Franko valdīšanas laikā, *piropo* uzskatāmi atspoguļoja tā laika situāciju. F. Franko režīms mēģināja pārliecināt sievieti atteikties no ikdienas un dzīves izpriecām, un vairāk pievērsties mājas dzīvei. Pēckara gados sievietes nevarēja bieži sastap uz ielām vienas pastaigājoties. „Viņš negrib, lai es viena eju ārā no mājas. Un vēl jo vairāk Seviljā. Arī man pašai nepatīk iet ārā vienai pēc pulksten astoņiem, jo vīrieši saka visādas lietas, kas mani traucē un dažreiz pat sadusmo”¹²¹ (skatīt piemēru nr. 11).

Spāņu sabiedrības dzīves līmenis pēckara gados bija ļoti zems, ciešot izsalkumu ne tikai pārtikas trūkumā, bet arī savstarpēju attiecību ziņā. Tā laika *piropo* atspoguļoja represijas un lietas, kuras ikdienas dzīvē trūka. Dominējošās tēmas bija mājas, siltuma, tabakas un ēdiena trūkums. Bieži *piropo* sākās ar „Tu man patīc tik ļoti, kā...” un pievienoja ēdiena nosaukums, piemēram, maize ar olīveļļu, Galīcijas pīrāgs, vītināts cūkgaļas šķiņķis utt. Tā kā spāņu sabiedrība pēckara gados nespēja apmierināt savas pamatvajadzības, līdz ar to *piropo* modificējās un kļuva agresīvāks nekā agrāk. Līdzko uz ielas ieraudzīja simpātisku sievieti, tika daudzkārtīgi un uzbāzīgi izteikti *piropo*.¹²² Piemēram: „Dienas laikā pateikti *piropo* man patīk, bet naktī liekas parāk biedējoši”¹²³ (skatīt piemēru nr. 12).

Mūsdienu *piropo* vairs nevar raksturot kā poētisku izteicienu ar mērķi slavināt sievietes skaistumu. Agrāk bija populāri salīdzināt sievieti ar ziedu, dievieti vai zvaigzni, bet mūsdienās tas vairs nav aktuāli un sieviete tiek pielīdzināta tehnoloģiskajām inovācijām, līdz ar modernizācijas laikmeta ietekmi, kā piemēru var minēt: „*Es gribētu būt dators, lai varētu pārbaudīt tavu sistēmu.*”¹²⁴ *Piropo* ir kļuvis vulgārs, sabiedrisko normu un ideālu maiņas rezultātā. Tomēr R. Senders pieturas pie literārā un poētiskā *piropo*, romānā caur Kurro tēlu dodot netiešu atsauci uz klasisko donu Huanu, piemēram,:

„Es vēlētos būt kā gaiss,

Atrasties tev līdzās,

Lai neviens mani nejustu”¹²⁵ (skatīt piemēru nr. 13).

Var secināt, ka *piropo* ir savdabīga kultūras iezīme spāņu sabiedrībai. Pēc bakalaura darba autores domās šāda veida fenomenu var sastapt tikai spāņu valodā runājošās valstīs, līdz ar to to var uzskatīt par īpatnēju un piederošu tikai šai kultūrai.

¹²¹ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.33.

¹²² Natálie. *Los piropos españoles*, pp. 24.

¹²³ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.33.

¹²⁴ Natálie. *Los piropos españoles*, pp. 25.

¹²⁵ Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 95.

4.3. Sievietes un vīrieša savstarpējās attiecības - *Mačismo*

Spāņu valodā runājošajās kultūrās, tāpat arī citās, ir novērojama vīriešu dominēšana sociālajos procesos jeb *mačismo* (machismo)¹²⁶. Termins balstās idejā par vīriešu pārākumu un vīrietības publisku izrādīšanu pār sievieti. Spāņu valodā runājošajās kultūrās spilgti izceļas sievietes norobežošana no sociālās, politiskās un ekonomiskās dzīves. Sieviete vienmēr saista ar mājsaimniecību, tādejādi neatstājot daudz iespēju darboties publiskajā sfērā¹²⁷. R. Sendera romāna varonis Kurro ir tradicionāls mačists, būdams greizsirdīgs un brīžiem nesavaldīgs, uzskata, ka sievietei ir jābūt mājsaimniecei un vīrietim nav jāgatavo pie plīts: „Kurro teica, ka man vajag pārcelties no viesnīcas uz savu dzīvoklīti, jo viesnīcas terasē allaž pulcējas kungi, kuri uz mani pārlietu skatoties”¹²⁸ (skatīt piemēru nr. 14).

F. Franko četrdesmit diktatūras gados viennozīmīgi dominēja patriarhāts. Diktatūras sākumā sievietēm tika liegta iespēja strādāt, kā arī ar likumu aizliegtas civillaulības, aborts un laulības šķiršana. Aizliegumi saistījās ar Spānijas Pilsoņu kara sekām, jo represiju rezultātā gāja bojā liels skaits iedzīvotāju un bija nepieciešams palielināt dzimstību. Otrās Republikas laikā sievietēm tika dota iespēja balsot, kas uzsāka jaunu posmu spāņu sieviešu emancipācijas procesā. Līdz ar kara sākšanos sievietēm nācās atgriezties pie savas tradicionālās lomas – būt par mājsaimniecēm. No darba tika atlaistas sievietes, kuras ir precētas, slēgtas darbavietas fabrikās un darbnīcās, sievietēm tika izveidota speciāla mācību programma, lai tās varētu apgūt labas prasmes būt par sievām un mātēm. Nensija raksta: „Tu jau redzi, ka manam draugam Kurro svarīgāki ir principi, nevis nauda. Tas ļoti raksturo spāņus”¹²⁹ (skatīt piemēru nr. 16).

20. gadsimta piecdesmitajos gados izplatījās sauklis *sievietes Dievam, Tēvzemei un mājai!* (Mujeres para Dios, para la Patria y para el hogar). Ar to paužot ideju, ka tām ir jābūt kristietēm, patriotēm un ideālām mājsaimniecēm: „Trūka vēl tikai lielākā un visiem labi zināmā apsūdzība saistībā ar ASV, ka vīrieši gatavo virtuvē. „(...) Kurro piebilda, ka vīriešiem tur ārkārtīgi patīk gatavot. Visi aplusa un Kurro lielā nopietnībā turpināja: „Pats ļaunākais, ja mēs tiem sāktu līdzināties. Nensija uzreiz piebilda: „Nesatraucies Kurro, tev nekad nebūs jāstrādā manas mājas virtuvē”¹³⁰ (skatīt piemēru nr. 16).

¹²⁶ Vārds cēlies no vārda „mačo”, ar ko apzīmē trenētu, vīrišķīgu stiprā dzimums pārstāvi.

¹²⁷ Achugar. *Piropos as metaphores for gender roles in spanish speaking cultures*, p. 128.

¹²⁸ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.81.

¹²⁹ Turpat, pp. 39.

¹³⁰ Turpat, pp.95.

50. gados iesākās lielāki iekšējie valsts migrācijas procesi, kad cilvēki pārcelās no laukiem uz pilsētām, un migrācija palielinājās arī uz citām Eiropas valstīm. Līdz ar izmaiņām sociālajos procesos, nezaudējot ideoloģijas būtību, F. Franko adaptējās jaunajiem laikiem. Tajā laikā radio guva īpašu popularitāti, kā rezultātā tika izveidotas īpaši sievietēm paredzētas programmas, kurās stāstīja par kādu ar māju saistošu lietu. Šīs programmas tika cenzētas, un iedzīvotājiem, kuri pārcēlās dzīvot no laukiem uz pilsētām, tās kalpoja kā mācību līdzeklis par pilsētas buržuāzijas tradīcijām un normām. R. Senders pauž kritiku pret šo ļaužu naivo interesi „Mazo ciematu iedzīvotāji šķiet diezgan atpalikuši. Man neliekas, ka viņiem uzlabojas apstākļi, jo tie neko nedara. Tāpat kā Austrumos, viņi atrodas filozofiskā stāvoklī, ko sauc par depresiju”¹³¹ (skatīt piemēru nr. 17).

Patriālhalā ģimenes dzīvē vīrietis ir tas, kurš lemj, bet sieviete nodod informāciju tālāk atvasēm. *Mačismo* tādā veidā ietekmē gan sociālo hierarhiju, gan tradīcijas, gan kultūru, gan savstarpējo valodu. Lai gan sieviete pelna naudu strādājot, vīrieša darba gaitas tiek vērtētas augstāk. Sieviete ir atkarīga no vīrieša kā psiholoģiski, tā arī socioloģiski. Nensija raksta: „Bet nedomā, ka ir tik viegli ar andalūziešu vīriešiem. Reizēm viņi pret mums var būt vardarbīgi, un rupji, un turklāt diezgan neiejūtīgi. Un varu tev pateikt atklāti, ka šeit Amerikas triki jeb asaras nelīdzēs”¹³² (skatīt piemēru nr. 18).

Arī mūsdienās *mačismo* ir ļoti aktuāla tēma Spānijā. Sabiedrības normas un uzskati mainās lēni un komplicēti. 2013. gadā septiņdesmit viena sieviete tika nogalināta no sava vīra rokas, un skaitlis vēl joprojām ir diezgan augsts. 2013. gadā Spānijā tika iesniegtas vairāk kā 120 000 sūdzības par vardarbīgu izturēšanos pret sievietēm¹³³. R. Senders romānā netieši pievēršas šai tēmai, jo tieši F. Franko valdības laikā šajā jomā situācija pasliktinājās, un tas sakrīt ar gadiem, kad romāns tika uzrakstīts. Līdz ar to var secināt, kas sākumā sabiedrībā tika traktētām, kā pievēršanās tradīcijām, tas līdz mūsdienām ir pārvērties par nespēju kontrolēt agresiju pret sociālajām pārmaiņām, kurās sievietes aktīvi iesaistās.

Pēdējo gadu laikā, līdz ar F. Franko režīma krišanu, ir novērojami uzlabojumi, sieviešu emancipācijā. Sieviešu loma kļūst svarīgāka darba tirgū, mēģinot veidot līdzsvarotas attiecības starp abiem dzimumiem. Pēc bakalaura darba autore domā, Nensija būdama amerikāniete, kā izteicās pats Kurro: „Nāk un iet ar savu brīvību”¹³⁴ (skatīt piemēru nr. 19),

¹³¹ Turpat, pp. 107.

¹³² Sender. *La tesis de Nancy*, pp.63.

¹³³ Siete gráficos para saber más sobre la violencia machista en España. Cadena ser. Pieejams: http://cadenaser.com/ser/2014/11/24/sociedad/1416856897_729343.html

¹³⁴ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.109.

reprezentē ASV sabiedrības modeli. R. Senders tādejādi vērš uzmanību uz būtiskām sabiedrības problēmām, kuras, jo īpaši attīstījās F. Franko diktatūras laikā.

No iepriekšminētā izriet, ka *mačismo* ir cieši saistīts ar sieviešu apspiešanu jeb vīriešu spēka izrādīšanu gan fiziskā, gan garīgā veidā. F. Franko diktatūra (1939 - 1975), spēcīgi popularizējot *mačismo* un tā ieviešanu ikdienas ģimenes dzīvē, caur masu medijiem, veidoja nelabvēlīgu vidi demokrātiskām attiecībām starp sievieti un vīrieti. Vīriešu dominance, kas ne tikai bija pieļaujama, bet arī veicināta, radīja nopietnas sekas spāņu kultūras vērtību veidošanās procesos. Vardarbība, virskundzība, savas vīrišķības realizācija pār sievieti bija nenovēršams faktors, līdz ko laulības šķiršana tika aizliegta.

Šajā nodaļā bakalaura darba autore apskatīja vispārīgas kultūras iezīmes, kas raksturo Spānijas tēlu. Nākamajā nodaļā tiks pētītas Andalūzijas kultūras iezīmes, kuras atbilst kopējam Spānijas tēlam.

5. ANDALŪZIJAS KULTŪRTELPA UN ATSEVIŠĶU PAZĪMJU RAKSTUROJUMS RAMONA SENDERA ROMĀNĀ „NENSIJAS DOKTORA DISERTĀCIJA”

Reliģijas spēcīgā loma, Andalūzijā dzīvojošie romi, flamenko un korrida jeb vēršu cīņas – tie visi ir stereotipi, kas veido Spānijas tēlu, bet patiesībā ir Andalūzijas kultūras iezīmes, kuras bijušas tik spēcīgas savās izpausmēs, ka spējušas veidot visas nācijas koptēlu. Tādēļ R. Senders un arī bakalaura darba autore izvēlas pievērst uzmanību tieši iepriekšminēto stereotipu analīzei. Šajā nodaļā tiek pievērstā būtiska nozīme priekšnosacījumiem, kuri ļāvuši Spānijas kultūru skatīt veidā, kā to dara R. Senders, līdz ar to skaidrojot stereotipu aktualitāti 20.gadsimtā un to veidošanās problemātiku. Lai veiktu analīzi tiek apkopota pieejamā literatūra par katru kultūras īpatnību un papildināta ar romāna autora dotajiem piemēriem. Nensija, būdama amerikāniete, pievēršas šīm kultūras īpatnībām un mēģina tās izprast.

5.1. Reliģija un tās nozīme stereotipu veidošanās procesos

Isidoro Moreno raksta, ka baznīcas vara Andalūzijā nekad tā īsti nav zaudējusi savu autoritāti, tomēr ir radušās pretrunas, kuru dēļ veidojušās stereotipizētas frāzes, piemēram, „Andalūzija, Svētās Marijas zeme”, „Andalūzija, kur visspēcīgākā katoļticība”, „Andalūzija, vieta ar viszemāko katoļticību visā Spānijā”.¹³⁵

Reliģija parādījās visās Andalūzijas sociālajās svērās, līdz ar to tās nozīmība bija neapstrīdama. Seleste Madariaga (*Celeste Jiménez de Madariaga*) raksta: „Tāpat, kā citos Spānijas reģionos, Andalūzijas teritorijā ir līdzpastāvējušas vairākas reliģijas, piemēram, islams, kristietība, jūdaisms u.c.”.¹³⁶ Bet priekšstati par Andalūziju izplatījās diametrāli pretēji.

Analizējot sociālvēsturisko kontekstu ir jāņem vērā, ka pirmais un aktīvākais inkvizīcijas impulss bija tieši Seviljā, kas ir Andalūzijas reģiona lielākā pilsēta. Inkvizīcija ne tikai Andalūzijā, bet arī visā pārējā Spānijas teritorijā norisinājās ar lielu spar un nežēlību. Vairāk nekā 30 000 cilvēku tika sadedzināti un tikpat vēl nogalināti cietumos. Spānijas karali sāka

¹³⁵ Navarro, Isidoro Moreno. *Los rituales religiosos Andaluces en la contemporaneidad*. Universidad de Sevilla. pp. 327.

¹³⁶ Madariaga, Celeste y José Hustado Sánchez. *Andalucía. Identidades culturales y dinámicas sociales*. Sevilla: Aconcagua Libros, 2012. pp. 265.

dēvēt par „Viņa Katoliskā majestāte”. Katoļticības klātbūtne sociālajos procesos kļuva tik spēcīga, ka baznīcas klātbūtne netika ierobežota. Nensija raksta: „Mājas saimniecei, kura bija atraitne un vecāka par četrdesmit gadiem, bija septiņas meitas. (...) trīs vecākās meitas ar saviem kavalieriem bija katra savā istabiņā ar restēm. (...) Kurro teica, ka tā ir puritānisma tradīcija un ka tas nav dīvaini, jo māte ir stingra katoliete (...)”¹³⁷ (skatīt piemēru nr. 20).

Baznīcas milzīgā loma izpaudās ne tikai politiskajā valsts dzīvē, bet arī ekonomikā, jo Baznīcai piederēja ceturtdaļa no visas Spānijas zemes. 17. gadsimta vidū katrs piektais spānietis staigāja mācītāja vai mūka tērpā. Zemē ar 6 miljoniem iedzīvotāju bija 200 000 garīdznieku, 700 000 mūku un 300 000 mūķeņu. Lielo tautas uzticību Baznīca ieguva Rekonkistas laikā, atbrīvojot Spānijas tautu no pakļāvējiem.¹³⁸

S. Madariaga uzsver, ka 19. gadsimtā Neatkarības kara un romantisma laikmetā izdoto literāro darbu dēļ, liela interese par Spāniju radās Lielbritānijai. Līdz ko Lielbritānija kā koloniju ieguva Gibraltāru, Andalūzijā sāka izplatīties citas reliģijas, tostarp arī protestantisms. Savukārt Spānijas Pilsoņu karā piedalījās marokāņu karavīri, kuri pārsvarā bija islama reliģijas pārstāvji, kas veicināja islāma izplatību Spānijā. Sākoties F. Franko diktatūras laikam samazinājās reliģiskā daudzveidība.¹³⁹ Līdz ar to, ņemot vērā dažādo reliģiju izplatību Andalūzijā, var secināt, ka to ietekmē veidojušies arī pretrunīgi stereotipi saistībā ar Andalūzijas iedzīvotāju dažādajām reliģiskajām pārliecībām.

Otrās Republikas konstitūcija ļoti negatīvi ietekmēja Katoļu baznīcas ietekmi Spānijā. Kreisie spēki jeb republikāņi ar likumu noteica, ka baznīca vairs nevar iesaistīties valdības lēmumu pieņemšanā. Pret šo lēmumu vērsās ne tikai labēji noskaņotie, bet arī daudzi konservatīvi domājošie cilvēki, kuri uzskatīja, ka pārmaiņas valstī nav nepieciešamas.¹⁴⁰ Nensija raksta: „(...) Hercogs man teica, ka viņa māte ir ļoti jauka, taču ārkārtīgi ticīga. „Ja viņa uzzinātu, ka esat protestante,” viņš piebilda, „sāktu Jūs iesnīst” (...)”¹⁴¹ (skatīt piemēru nr. 21).

R. Senders ar Nensijas palīdzību vērsās pret reliģiozitātes problemātiku 20. gadsimta Spānijā. Tā lielākoties bija kļuvusi par Spānijas iedzīvotāju iekšēji tukšu izpausmi, balstoties uz pastāvošajām tradīcijām. Nensija raksta: „Un nav viņš pret katoļticību. Nē. Nekad mūžā Kurro neprecētos bez mācītāja un diviem altāra zēniem, un obligāti kristītu savus bērnus, ja

¹³⁷ Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 104.

¹³⁸ Artamonovs, S., Z. Graždanska un R. Samarins. *Ārzemju literatūras vēsture*. 17 un 18. gadsimts. Rīga: Zvaigzne ABC, 1971. 21.lpp.

¹³⁹ Madariaga. *Andalucía. Identidades culturales y dinámicas sociales*, pp. 266 - 267.

¹⁴⁰ Redovičš, Agris. *Skumja dziesma par zaudētu kauju*. www.satori.lv Pieejams:

http://satori.lv/raksts/6420/Skumja_dziesma_par_zaudetu_kauju (skatīts 2015, 30. aprīlis)

¹⁴¹ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.133.

tādi būtu. Neesu pārliecināta, ka tic Dievam, bet tik un tā viņš ir strikts katolis”¹⁴² (skatīt piemēru nr. 22). Romāna autors apšaubā ticības patiesīgumu un uzsver cilvēku bezmērķīgu sekošanu kristīgās baznīcas tradīcijām. Nensija raksta: „(...) *kalē* saka, ka vietējie, dzīvojot tā dēvētajā Vissvētākās Jaunavas Marijas zemē, nezina daudz par reliģijas vēsturi”¹⁴³ (skatīt piemēru nr. 23).

No iepriekšminētā var secināt, ka vēstures notikumu rezultātā katoļticības nozīmība Spānijas autonomajos apgabalos bija ļoti spēcīga. Jau kopš Rekonkistas laikiem spāņu sabiedrībā iesakņojās stipras kristietības dogmas, kas vēl 20. gadsimtā aktīvi ietekmēja valsts un sabiedrības institūciju darbību. Lai gan modernizācijas un sabiedriskās domas attīstības laikmetā, reliģija neieņem vairs tik lielu vietu, ko apstiprināt var arī bakalaura darba autore no pašas pieredzes, dzīvojot Spānijā, tomēr spāņu tautā ir palikušas spēcīgas tradīcijas, kuras pilgti atspoguļojas katoļu svētku laikā, kā, piemēram, Lieldienās jeb Svētajā nedēļā (*La Semana Santa*).

5.2. Andalūzijā dzīvojošie romi

20. gadsimtā Andalūzijā dzīvojošo romu jeb čigānu sociālais stāvoklis pasliktinājās, jo tiem nebija noteicošas lomas politiskajos jautājumos, kā arī tie nepiederēja pie Andalūzijas kopējā sociālā veseluma. Lūsija Arhilesa Garsija (*Lucía Argilés García*) raksta, ka romu sabiedrības izolēšanās ir jāskaidro caur vēstures notikumu analīzi, runājot par spēcīgu diskrimināciju un izolāciju.¹⁴⁴

Karla Kamača Santjāgo (*Carla Camacha Santiago*) pauž, ka var izdalīt divus ceļus, pa kuriem romi ir ieceļojuši Spānijas teritorijā. Pirmkārt, 15. gadsimtā caur Francijas dienvidu daļu, dodoties uz Kataloniju, Kastīliju un Basku zemi. Otrkārt, 15. gadsimtā caur Āfrikas kontinentu un apmetoties uz dzīvi Andalūzijā. 1499. gadā katoļu monarhi izdeva likumu, kas paredzēja romu padzīšanu no teritorijas. K. K. Santjāgo uzsver, ka tieši šajā laikā izplatījās populārākie stereotipi par romiem, kas saistījās ar zagšanu un burvestībām.¹⁴⁵

Lai gan sākotnēji romi Spānijā tika uzņemti, un tiem tika dota iespēja brīvi pārvietoties Spānijas teritorijā, taču tas mainījās, kad kultūru atšķirības vairs nelikās pieņemamas. Spānijas tauta sāka neuzticēties romiem, viņu prasmes apmelot un zagšanas dēļ, kas noveda

¹⁴² Turpat, pp.36.

¹⁴³ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.35.

¹⁴⁴ Argilés García, Lucía y Sara Bello Gimeno. *Desigualdad, exclusión social y pueblo gitano*. Federación de Asociaciones Gitanas de Aragón. pp.3.

¹⁴⁵ Camacha Santiago, Carla. *Nos acercamos a una cultura: Los gitanos*. Materiales de trabajo número 9. Madrid: Asociación Secretariado Gitano. 1997. pp.10.

pie spēcīga rasisma.¹⁴⁶ 1633.gadā Felipe IV pieņēma likumu, kurā tika noteikts, ka romi nedrīkst lietot savu dzimto valodu un stāties laulībās. Vēlāk Karlos II, 1692.gadā aizliedza romiem ģērbties savā tradicionālajā apģērbā un piedalīties svētku norisēs.¹⁴⁷

Spānijas Pilsoņu karš un F. Franko diktatūra turpināja represijas pret romu kultūru, aizliedzot viņiem runāt savā valodā. Tikai 1978.gadā Konstitūcija atzina romu tautu par pilntiesīgiem Spānijas iedzīvotājiem.¹⁴⁸ Līdz ar to var secināt, ka romu kultūra ļoti spēcīgi ir tikusi ierobežota, neatbalstīta un atraidīta. Nensija raksta: „Šie cilvēki, *kalē* (ar šo vārdu domājot „tumšas ādas krāsas”) ir fascinējoši. Tie vēl vairāk fascinētu, ja nomazgātos kaut vienu reizi, taču viņiem ir pasludināts karš ar ūdeni”¹⁴⁹ (skatīt piemēru nr. 24). Tautas ekonomiskais stāvoklis ir bijis līdz ar to ļoti nestabils un trūcīgs. Pēc bakalaura darba autores domām tas ir par iemeslu, kāpēc romu tautas emocijas tika paustas spēcīgajā flamenko dejā un mūzikā. Kā arī šie apstākļi ir ietekmējuši romu attieksmi pret citu kultūru pārstāvjiem, viņu piesardzību un sakņošanas tradīcijās. Nensija raksta: „(...) viņa pateica, ka tuvumā atrodas *kalē* nometne, tā viņi sauc sevi starp romiem, bet mūs dēvē par *pajo*”¹⁵⁰ (skatīt piemēru nr. 25).

Ģimenes struktūra Andalūzijas romiem ir veidojusies līdzīgi kā tradicionālajā spāņu kultūrā. Tomēr laika gaitā ir radusies būtiska atšķirība, Spānijas ziemeļu daļā sievietes ir tā, kas strādā un vīrs viņai palīdz, bet Andalūzijā ir pretēji. Andalūzijā sievietes loma ģimenē ir stingri noteikta, tās svarīgākais uzdevums ir palīdzēt vīram un bērniem iemācīties savas tautas tradīcijas, valodu un kultūru. Jau no agras bērnības meitenes sāk palīdzēt tīrīt māju un pieskatīt mazākās atvases. Savukārt, ģimenēs, kur finansiālais līmenis ir pietiekami augsts meitenes nepieciešamās iemaņas apgūst tikai tad, kad iziet pie vīra.¹⁵¹ Romi lielu nozīmī piedēvē nevainības kultam, kas ir svarīgs nosacījums, lai veidotos veiksmīga laulība. Pēdējo gadu laikā tradīcijas ir mainījušās, sievietes ir iesaistījušās darba tirgū, līdz ar to uzlabojas arī viņu ekonomiskais un sociālais stāvoklis.

Izveidojušies stereotipi par romiem daļēji atbilst patiesībai. L. A. Garsija uzsver, ka atbilst patiesībai apgalvojums, ka romu tauta cenšas „nesajaukties” ar pārējo sabiedrības daļu, līdz ar

¹⁴⁶ Ögmundsdóttir, Eva Ösp. *Flamenco: una introducción desde su origen hasta nuestras días*. Bakalaura darbs, 2010. Pieejams: http://skemman.is/stream/get/1946/4825/14139/1/BA_ritgerd_%C3%AD_heild.pdf (skatīts 2015, 01.maijā)

¹⁴⁷ Turpat, pp.11.

¹⁴⁸ Camacha. *Nos acercamos a una cultura: Los gitanos*, pp.10.

¹⁴⁹ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.20.

¹⁵⁰ Turpat, pp.15.

¹⁵¹ Camacha. *Nos acercamos a una cultura: Los gitanos*, pp.14.

to veidojot slēgtu un izolētu etnisko grupu.¹⁵² Nensija raksta: „Čigāni šeit nav nezinoši, bet gan tiem ir savas atšķirīgas kultūras iezīmes. Tā tas ir”¹⁵³ (skatīt piemēru nr. 26). Romiem ir problemātiski veidot veiksmīgu sociālo dzīvi un integrēties, ja, kā tauta, tā ir etniskā minoritāte, demogrāfiski nenoteikta un nepieņemta sociāla grupa.

Romu identitāte nav viennozīmīga. Tā ir atkarīga ne tikai no tradīcijām, kuras tiek pārmantotas un iemācītas ģimenes ielokā. Romi adaptējas atbilstoši ģeogrāfiskajai vietai, kurā dzīvo, tādejādi integrējot tās sociālās grupas kulturālās īpatnības savā kultūrā. Nensijai nereti nākas saskarties ar vārdiem, kuru nozīmi viņa nespēj atrast spāņu valodā. Romu valoda veidojas, līdz ar divu kultūru mijiedarbību, adaptējot dažādus vārdus no spāņu valodas un veidojot vārdu modifikācijas.

Lai gan romu kultūra Spānijā nereti ir tikusi apspiesta un nepieņemta, tomēr ir svarīgi uzsvērt tās ieguldījumu Spānijas tēla veidošanā. Visiem zināmais stereotips, ka spāņi visi dejo Flamenko diemžēl nav patiess. Bet ir vērts uzsvērt, ka izcelsme šai tempermentīgajai dejai un mūzikai ir saistīta ar romiem. Pateicoties viņiem, ir izveidojusies tik būtiska vērtība, kas ietekmē Spānijas nacionālo tēlu.

5.3. Korrida

R. Senders romānā apraksta korridas norisi Andalūzijā. Romāna galvenā varone Nensija vēstulē māsiņai raksta: „Šodien biju uz koridu, kas izrādījās garlaicīga. Toreadori negribēdami centās soļot, bet rezultāta izskatījās neveikli un nedisciplinēti. Priekšā viņiem gāja jātnieks ar zirgu. Šeit disciplīna neliekas svarīga, patiesībā gan vēršu cīņas laukumā, gan citās sfērās. Beidzot izlaida vērši. Arēnā, tā šeit to dēvē, kopumā bija piecpadsmit cilvēku pret vienu neaizsargāto vērši. Un nabaga dzīvnieks nevienam neuzbruka, viņš bija pārāk labs un humāns, ja nu vienīgi auduma gabaliem, kurus lika viņam priekšā. Ar vēršiem, kuri uzbrūk tikai auduma gabalam, jebkurš varētu būt toreadors. Vai ne?”¹⁵⁴ (skatīt piemēru nr. 27).

Pēc bakalaura darba autora domām R. Senders izteicies ironiski par šo „mākslas veidu”, kā to nodēvējusi Spānijas ministru padome, tādejādi caur šo romānu, paužot kritiku pret spāņu tautas tradīcijām.¹⁵⁵ Nensija turpinājumā raksta: „Amerikāņi, kuri bija atnākuši kopā ar mani, reaģēja tāpat kā es. Visticamāk tādēļ, jo mūsu valstī mēs visi dzeram pienu un mīlam

¹⁵² Argilés. *Desigualdad, exclusión social y pueblo gitano*, pp.4.

¹⁵³ Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 47.

¹⁵⁴ Turpat, pp. 13

¹⁵⁵ *El Congreso aprueba que los toros sean patrimonio cultural y la ILP sigue adelante*. [www.rtve.es](http://www.rtve.es/noticias/20131003/congreso-aprueba-toros-sean-patrimonio-cultural-ilp-sigue-adelante/756320.shtml). Pieejams: <http://www.rtve.es/noticias/20131003/congreso-aprueba-toros-sean-patrimonio-cultural-ilp-sigue-adelante/756320.shtml> (skatīts 2015, 1.maijā)

miermīlīgās govis un viņu vīrus”¹⁵⁶ (skatīt piemēru nr. 28). Šeit romāna autors atsaucas uz ASV pilsoņu attieksmi pret dzīvnieku tiesībām. Līdz ar to, kad 20.gadsimta sešdesmitajos gados kļuva slavens Manuels Benitess jeb *El Kordobieties*, vēršu cīņas kļuva ne vairāk kā izrāde tūristiem, līdz ar to zaudējot vietējo iedzīvotāju interesi.¹⁵⁷

Korrīda spāņu tautai nav tikai sporta veids. Jau kopš seniem laikiem vēršis ir bijis svētais dzīvnieks vidusjūras piekrastes tautām. Tādēļ R. Senders romānā atsaucas uz mītu par minotauru, kur skaidro Andalūzijas saistību ar šo populāro mītu. Nensija raksta: „Salomona laikos dzīvoja Seviljas karalis, kuru sauca Gerions. Viņš aizsūtīja Mīnojam baltu vērši (...)”¹⁵⁸ (skatīt piemēru nr. 29). R. Senders nereti ironizē par vēlmi būt visu notiekošo procesu centrā, iekļaujot romānā vēstures notikumu atstāstus un asociējot to izcelsmi ar Spāniju. Andalūziešiem un kopumā visai Spānijai korrīda ir izveidojusies par simbolu un identifikācijas zīmi, ko Nensija apstiprina: „Visi uzskatīja, ka amerikāņi korīdu uzskata par sporta veidu. Muļķības. Korrīda ir kā sena reliģija un metafizika” (skatīt piemēru nr. 30).

20. gadsimta četrdesmito gadu slavenākais toreadors Manolete (*Manuel Laureano Rodríguez Sánchez*) tiek minēts romāna ietvaros. Nensija raksta: „*Miura* ir speciāli vērši, kurus toreadori, pašnāvnieki, pieprasa, kad viņiem ir personīgas problēmas. Manoleti nogalināja *miura* un es pārtulkoju uz angļu valodu romanci, kurā rakstīts šis: Ak, kas par bēdām!/ Toreadoru karalis ir miris/ Tāpēc cigarešu meitenēm ir sēras/ Un tās valkā melnas šalles”¹⁵⁹ (skatīt piemēru nr. 31). Manolete mira 1949. gada augustā no vērša dūriena, kas notika Linaresas (*Linares*) vēršu arēnā un izraisīja lielu skandālu. Tai esot bijis jābūt pēdējai toreadora cīņai ar vērši. Manolete bija kļuvis par leģendu un simbolu pēckara gadu spāņu sabiedrībai, jo pats saviem spēkiem kļuva populārs būdams trūcīgas ģimenes atvase. Sabiedrībā Manoletes kults attīstījās ļoti spēcīgi, piemēram, viņam par godu tika sarakstītas dziesmas, uzņemtas filmas un atspoguļota viņa dzīve presē, kas līdz ar to palīdzēja popularizēt korīdu ārpus Spānijas robežām. Nensija romānā apraksta brīdi, kurā kāds stāstot par vēršu cīņam piemin *miuru*: „Vēršis bija *miura*.” Kāds pateica un visi apklusa izrādot cieņu”¹⁶⁰ (skatīt piemēru nr. 32). Manolete bija tas, kurš sākotnēji palīdzēja veidoties mūsdienu izpratnei par korīdu.¹⁶¹

¹⁵⁶Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 13

¹⁵⁷Moxó, Pablo Nadal. *¡Torero, torero!* Barcelona: Larousse editorial, 1997. pp. 16.

¹⁵⁸Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 46.

¹⁵⁹Turpat, pp. 50.

¹⁶⁰Turpat, pp. 52.

¹⁶¹Conrad, Barnaby. *Manolete. Spanish bullfighter*. Encyclopedia Britannica, 2015. Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/362657/Manolete> (skatīts 2015, 1. maijā)

Pēc bakalaura darba autores domām R. Senders romāna personāža vārdu Kurro nav izvēlēties nejauši. Kurro Romero (*Curro Romero*), pēc izcelsmes roms, bija Seviljā dzimis toreadors. Tieši 20.gadsimta piecdesmitajos un sešdesmitajos gados K. Romero kļuva īpaši populārs, iegūstot arī sev uzticīgus atbalstītājus, kurus sāka dēvēt par *kurristas*. Nensija ar lepnumu raksta: „Bet atgriezoties veikalā, es tev saku, jutos ļoti labi, un mans puisis, Kurro, pacīnijās ar mazu vēršēnu. Viņam pat apkārtējie aplaudēja”¹⁶² (skatīt piemēru nr. 33). Līdz ar to var secināt, ka romāna autors varoņus stereotipizē, tādejādi atsaucoties uz 20.gadsimta populāriem priekšstatiem.

1962. gadā Spānijā pieņēma likumu, iezīmējot nozīmīgākās arēnas, kurās notika korrida. Barselona, Madride, Bilbao, San Sebastjāna, Sevilja, Valensija un Saragosa ierindojās saraksta priekšgalā. Seviljas vēršu cīņu arēna tika uzcelta 1861.gadā un līdz mūsdienām palikusi par vienu no skaistākajām un nozīmīgākajām arēnām korridas vēsturē. Šī arēna 20. gadsimtā piedzīvoja daudz nozīmīgu cīņu starp vēršiem un toreadoriem.¹⁶³

Korrida literatūrā tika atspoguļota vairākos autoru darbos. M. Servantesa darbā „Dons Kihots” tika ietverti vairāki korridas apraksti. Romantisma laikmetā P. Marimē, būdams francūzis, savā darbā „Karmena” palīdzēja šai tradīcijai kļūt pazīstamākai ārpus Spānijas robežām. Tāpat Visentes Blasko Ibanjesa (*Vicente Blasco Ibáñez*) romāns „Asinis un smiltis” ir veicinājis korridas popularitāti citās valstīs, ne tikai kā literārs darbs, bet arī kā ekranizēta filma. Ernests Hemingvejs, kuram ļoti interesēja un apbūra šī tradīcija, koridu atspoguļoja darbā „Nāve pēcpusdienā”. Pēc bakalaura darba autores domām E. Hemingveja darbs radīja spilgtu priekšstatu par spāņu kultūru, jo tas tika uzrakstīts 1932. gadā un pats autors ir viens no slavenākajiem 20.gadsimta ASV rakstniekiem.¹⁶⁴ Holivudas kino industrijā, kā arī Francijā un citās valstīs nereti filmās tiek atspoguļoti korridas tradīcijas konkrēti aspekti, piemēram, filmā „Svētki” (Fiesta).

Mūsdienās korridai vairāk piemīt estētiska funkcija, kas veicinaa tūristu interesi par Spāniju. Tā ir kļuvusi vairāk kā izklaide, mazinot labu toreadoru parādīšanos, kā arī samazinot māksliniecisko faktoru šai tradīcijai. Pablo Moho raksta, ka ar vien retāk var sastapt toreadoru, kurš spēj pievarēt vērši ar visu izpildot neatkārtojamu, individuālu un māksliniecisku priekšnesumu.¹⁶⁵

¹⁶² Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 49.

¹⁶³ Moxó. *Torero, torero!*, pp. 45.

¹⁶⁴ Turpat, pp. 22-23.

¹⁶⁵ Turpat, pp. 16.

No iepriekšminētā var secināt, ka korrida ar savu krāšņumu, graciozitāti un savdabību 20. gadsimtā ieinteresēja vairākus rakstniekus un tā laika kino indrustiju, tādejādi piesaistot citu valstu iedzīvotāju un ceļotāju pastiprinātu interesi par Spāniju. Līdz ar to veidojās spēcīgi stereotipi, kuri koridu raksturoja noteiktā veidā. Pēc bakalaura darba autore domām šie stereotipi nav izzuduši līdz pat mūsdienām, jo nereti holivudas filmās var ieraudzīt tipisku spāņu vīrieti jeb toreadoru.

5.4. Flamenko

Andalūzija, flamenko tērpi un izsauciens „¡olé!” ir ilgu laiku veidojuši Spānijas tēlu. Līdz mūsdienām šīs kultūras īpatnības spējušas ieinteresēt citu valstu tūristus. Spānijā ir cilvēki, kuriem flamenko patīk un viņi par to interesējas, bet var apgalvot, ka ir arī tādi, kuri ļoti maz zin par šo dejas žanru. Līdz ar to var secināt, ka visi Spānijas iedzīvotāji nedejo flamenko brīvajā laikā, kā tas nereti liekas citzemju iedzīvotājiem. Šis priekšstats tik ļoti iesakņojies citu valstu iedzīvotāju uztverē, ka līdz ar to ir izveidojies kā viens no spilgtākajiem stereotipiem par Spānijas iedzīvotājiem. Nensijas māsiņa vēstulē atbild: „Cik viegli man tevi identificēt ar katru no tevis minētajiem enerģiskajiem vīriešiem un sievietēm, kuri savās sirdīs nes vēlmi dejot”¹⁶⁶ (skatīt piemēru nr. 34). Reti flamenko asociē ar Andalūzijā dzīvojošo romu kultūras mantojumu. Lai gan būtiski ir uzsvērt, ka flamenko nav viennozīmīgi cēlies, pateicoties romu kultūrai. Flamenko radies andalūziešu un romu kultūras mijiedarbības rezultātā.

Nensija raksta: „(...) Daudz lietas esmu iemācījusies, mīļā māsiņa. Piemēram, vārds *flamenko* arābu valodā nozīme *fellahmengo*, trubadūri, kas ir pretēji visiem provinciāļu pieņēmumiem, kuri uzskata, ka termins cēlies no vārda *trouvère*. Patiesībā no vārda *torob*, kas tulkojumā nozīmē *dziesma*. Tātad nenāk no vārda *trouver*”¹⁶⁷ (skatīt piemēru nr. 35).

Flamenko ir radies Andalūzijas pilsētās, kur vietējie iedzīvotāji romus uzņēma ar toleranci un iecietību. Andalūzija jau iepriekš bija uzņēmusi dažādus kultūras pārstāvjus, arī romi, to skaitā, tika pieņemti kā sabiedrības grupa. Pēc bakalaura darba autore domām, tāpēc nereti Andalūziešus raksturo, kā ļoti atvērtus savā uzvedībā un ļoti viesmīlīgus.

Flamenko ir netikai dejas, kā no vispārpieņemtiem stereotipiem var likties. Flamenko ir dejas, dziesma un ģitāras spēle. Nensija raksta: „Ģitārists spēlēja ļoti labi, un kad es to pateicu Faraonai viņa nepaskatoties atbildēja: „Tā nav ģitāra. Tā ir Toledo katedrāle.” šādu situāciju

¹⁶⁶ Sender. *La tesis de Nancy*, pp.58.

¹⁶⁷ Turpat, pp.45.

deļ es nespēju izsekot čigānu domu gājienam”¹⁶⁸ (skatīt piemēru nr. 36). No iepriekšminētā var secināt, ka ģitāras spēles prasmes R. Senders pielīdzina gotiskajai katedrālei. Pēc bakalaura darba autores domām tas ir tādēļ, lai uzsvērtu tās popularitāti un nozīmību spāņu sabiedrībā. R. Senders vairākkārtīgi apraksta flamenko deju romānā, piemēram: „Pasākums turpinājās ar dziesmām un dejām. Mācītājs nedejoja, bet aplaudēja ritmā līdz flamenko dejotājiem”¹⁶⁹ (skatīt piemēru nr. 37). Flamenko sastāv no vairākiem elementiem - dziesma, ģitāras spēle, deja un *haleo* (jaleo).¹⁷⁰

Flamenko sāka palikt populārs pateicoties mākslinieciskajam sniegunam, oriģinilitātei, plastiskajām kustībām, mistisko dejotāju emocionālajam stāvoklim, dienvidnieciskiem mūzikas ritmiem u.c. Nensija raksta: „(...) ballītē, par kuru es tev rakstīju un kas izrādījās kā autentiska flamenko glezna, ieradās viens čigāns. Viņš bija dejotājs, slavens visā Seviljā, kas uzvilcis īsu bolero. Manuprāt, viņam noteikti ir jābūt mācītājam vai ministrantam, bet tomēr es sliecos uz otro variantu, jo, lai gan viņš bija ģērbies klasiski melnā apģērbā, izpildītās dejas veids neatbilst mācītāja nopietnībai”¹⁷¹ (skatīt piemēru nr. 38).

Flamenko ir cēlies Andalūzijā un veidojās, pateicoties Andalūzijas romiem un vietējo iedzīvotāju saskarsmei. Rodrigess Marins flamenko skaidro no dažādiem skatupunktiem. Pirmkārt, to saista ar *gačonerijām* (gachonería), kas ir populārās tautas dziesmas. Otrkārt, ar Andalūzijas romiem un treškārt, uzskata to par hibrīdu starp andalūziešu un romu tradicionālo kultūru.¹⁷² Nensija raksta: „Es tev saku šitā tauta *kalē* ir komplicētāka, sarežģītāka un tumšāka nekā Tibetas lamas. Lai gan vairāk priecīgāki un laimīgāki”¹⁷³ (skatīt piemēru nr. 39).

Tikai 20. gadsimtā flamenko dziedātāji kļuva atpazīstamāki, jo, parādījās kafejnīcas, kurās apmeklētāji varēja baudīt vakaru ar dzīvo mūziku, kur uzstājās trūcīgo slāņu iedzīvotāji, kuri izpildīja flamenko. Tādejādi auga flamenko popularitātē. Nensija nereti romānā ar vārdu „flamenko” apzīmē ne tikai šo mākslas veidu, bet arī stiprā dzimuma pārstāvjus. Nensija raksta: „(...) Mēs pietājam pie kādas mājas. Pie durvīm stāvēja divas meitenes un flamenko (...)”¹⁷⁴ (skatīt piemēru nr. 40).

Kristiana Roldana (*Cristiana Cruces Roldan*) raksta, ka politisko un ideoloģisko ideju uzspiešana 20.gadsimtā, Andalūzijai lika paust savu nostāju simboliskā vai metaforsikā veidā,

¹⁶⁸ Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 28

¹⁶⁹ Turpat, pp. 104.

¹⁷⁰ Haleo ir ritmiska plaukstu sišana vai pirkstu sišana ar knipi. Mērķis ir atbalstīt flamenko uzstāšanos.

¹⁷¹ Turpat, pp. 22.

¹⁷² Infante, Blas. *Orígenes de lo flamenco y secreto del cante jondo*. Andalucía: La Junta de Andalucía, 2010. pp.59.

¹⁷³ Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 22.

¹⁷⁴ Turpat, pp.61.

kā dažādas tautas to darījušas vienmēr. Līdz ar to flamenko kļuva kā atbrīvošanas simbols, kas raksturoja indivīdu, kurš paceļas augstāk nekā politiskā vara. Flamenko atspoguļoja sociālo sacelšanos, kā arī individuālo brīvību.¹⁷⁵ Tādēļ tēmas, kuras, skartas flamenko dziesmās, ir saistītas ar sociokulturāliem aspektiem. Nensija raksta: „Vairākas tēmas čigāni ietver savās dziesmās: lingvistiskās problēmas, morāles, filozofijas un vēstures tēmas”¹⁷⁶ (skatīt piemēru nr. 41).

Var secināt, ka flamenko nav radies tikai viennozīmīgi no romu kreativitātes un mākslinieciskās izpausmes. Tam par pamatu ir bijušas dažādu kultūru mijiedarbības, kuras bija sastopamas Andalūzijas sabiedrībā. 20.gadsimts, politiskā un ekonomiskā nestabilitāte, sabiedrības trūcīgajiem slāņiem lika savus tā laika pārdzīvojumus un priekšstatus izteikt caur mākslu, tādejādi liekot pamatus mūsdienu flamenko.

¹⁷⁵ Roldan, Cristiana Cruces. *Antropología y flamenco. Más allá de la música*. Sevilla: Signatura, 2004.pp. 45

¹⁷⁶ Sender. *La tesis de Nancy*, pp. 21.

NOBEIGUMS

Veicot teorētisko pētījumu par 20. gadsimta spāņu sabiedrības stereotipiem, bakalaura darba autore izdalīja vairākas kultūras īpatnības, kuras raksturoja Spānijas koptēlu: donžuānisms, fenomens *piropo* un *mačisms*. Pētniecības procesa gaitā bakalaura darba autore secināja, ka vairākums populāru stereotipu par Spāniju, cēlušies tieši no Andalūzijas: flamenko, korrida, spēcīga reliģiskā ietekme un Andalūzijā dzīvojošie romi.

Bakalaura darba autore vēlējās pārlicināties vai R. Sendera sniegtie stereotipi romānā „Nensijas doktora disertācija” atbilst patiesībai vai ir paša autora viegls pārspīlējums, jo romāns uzrakstīts humoristiskā manierē, izsmejot un kritizējot konkrētas kultūras īpatnības. Apkopojot pieejamo literatūru un veicot pētījumu, bakalaura darba autore secināja, ka stereotipi ir lielākoties patiesi un raksturo tā laika spāņu sabiedrību.

R. Sendera sniegtie stereotipi ir nevis paša autora stereotips par dzimteni, bet gan 20. gadsimtā veidojušies priekšstati no, šajā gadījumā, ASV iedzīvotāju puses. Lai gan bakalaura darba autore uzskata, ka šādi stereotipi ir izplatījušies ne tikai otrpus okeānam, bet arī Eiropā, jo veidi kā tie tika izplatīti bija: radio, kas radās 20. gadsimta sākumā, un ar ceļotāju palīdzību gan kara laikā, gan attīstoties tūrismam.

Bakalaura darba teorētiskajā daļā atspoguļots stereotipu, nacionālās un etniskās identitātes, komunikācijas un kultūras jēdzienu skaidrojums un savstarpējā mijiedarbība.

Trešajā nodaļā apskatīta vēsture kā sociālās atmiņas veidošanās princips. Bakalaura darba autore secināja, ka tieši pētot vēsturisko notikumu gaitu var izprast konkrētu kultūras īpatnību rašanās cēloņus. Tika izdalīti vairāki būtiski stereotipu veidošanās posmi Spānijas vēsturē: *melnā leģenda*, *dzeltenā leģenda* un normalizācijas periods.

Ceturtajā nodaļā raksturoti vairāki stereotipi, tādi kā donžuānisms, fenomenus *piropo* un *mačisms*. Donžuānisms kā stereotipizēts priekšstats latviešu valodā ienācis no franču valodas, lai gan oriģināldarbs par donu Huanu Tenorio tapa 15. gadsimtā. Bakalaura darba autore līdz ar to saskārās ar pirmajām grūtībām, kas saistījās ar pareiza personvārda atveidi gan fenomena, gan paša personāža apzīmēšanā, lai latviešu lasītājs saprastu apzīmējumu un viņam veidotos atbilstošas asociācijas. Bakalaura darba autore nosliecās fenomenu apzīmēt kā donžuānismu, bet tā kā R. Senders romānā piedēvē tēliem klasiskā spāņu dona Huana Tenorio raksturīpašības, tad raksturojot un salīdzinot tēlu, viņa pieturējās pie klasiskās tēla atveides.

Piektajā nodaļā izdalītas četras 20. gadsimta Andalūzijas kultūras īpatnības, ar kurām tiek raksturota Spānija un veidoti priekšstati par visu Spāniju kopumā. Bakalaura darba autore neapgalvo, ka tās ir vienīgās Spānijas kultūras īpatnības, bet sliecas uzskatīt, ka vienas no viesnotaļ populārākajām.

Bakalaura darba nākotnes perspektīva ir tā publicēšana interneta resursos, jo studiju ietvaros darba autore, kopā ar kursa biedriem, vēlās veidot informatīvo mājaslapu par Spāniju un tās kultūru. Bakalaura darbs sniedz mazu ieskatu tajā, ko patiesībā Spānija spēj piedāvāt kultūras baudītājiem un tiem, kuri gatavi sākt veiksmīgu starpkultūru komunikāciju.

KOPSAVILKUMS

Bakalaura darbs ietver teorētisku pētījumu par spāņu sabiedrības populāriem 20. gadsimta stereotipiem. Darba teorētiskās daļas pamatā ir kultūras, komunikācijas, stereotipu un identitātes jēdziena skaidrojums. Savukārt pētāmajā daļā tiek izmantoti Ramona Hosē Sendera romānā „Nensijas doktora disertācija” izvēlēti piemēri un ar to palīdzību, skaidrotas spāņu sabiedrības kultūras īpatnības jeb 20. gadsimta stereotipi.

Bakalaura darba mērķis tika sasniegts, veicot šādus uzdevumus: tika atrasts teorētisks pamatojums kultūras, komunikācijas un stereotipu procesu analīzei, veikta vēstures notikumu analīze ASV un Spānijas valstīm, apkopota pieejamā literatūra par dažādām kultūras īpatnībām Spānijā un tika atlasīti atbilstoši piemēri no R. Sendera romāna, lai precīzi atspoguļotu 20. gadsimtā pastāvošās spāņu kultūras īpatnības.

Veicot teorētisko pētījumu tika secināts, ka līdz pat mūsdienām ir aktuāla kultūras termina skaidrojuma problēmātika, jo tā nozīme ir pārāk daudzpusīga. Nākamais secinājums bija tāds, ka komunikācija un no tās izrietošie stereotipi ir neatņemami 20. gadsimta un mūsdienu sabiedrības raksturlielumi. Tika secināts, ka 20. gadsimta populārākie priekšstati par spāņu sabiedrību radās pateicoties, tādām kultūras īpatnībām kā donžuānisms, fenomeni *piropo* un *mačisms*, flamenko, reliģiskās pārliecības, korrida un Andalūzijā dzīvojošie romi. Visbeidzot tika secināts, ka iepriekšminētie stereotipi, lielākoties atbilst tieši Andalūzijas tēlam, līdz ar to Spānijas tēls veidojās caur Andalūzijas kultūrtelpas īpatnībām.

SUMMARY

The thesis includes a theoretical study of popular stereotypes of the Spanish society of the 20th century. The theoretical part is based on explanations of the concepts of culture, communication, stereotypes and identity. Whereas the research part is built upon examples from Ramon J. Sender novel "Nancy's Thesis", using them for explanation of the cultural peculiarities of the Spanish society or stereotypes of the 20th century.

The aim of the thesis was achieved through the following objectives: theoretical justification for analysis of cultural, communication and stereotype processes, analysis of historical events in the USA and Spain, analysis of the available literature on various cultural peculiarities in Spain and selection of appropriate examples from R. Sender novel for accurate reflection of the Spanish cultural characteristics from the 20th century.

The research part has led to the conclusion that the issue of explanation of the concept of culture still is topical due to its versatility. Further it was concluded that communication and the resulting stereotypes are inherent characteristics of the 20th century and modern society. It was also concluded that the most popular stereotypes of the Spanish society emerged thanks to such cultural peculiarities as *donjuanismo*, *piropo*, *machismo*, flamenco, religion, bullfighting and roma people of Andalusia. Finally, it was concluded that the stereotypes mainly are in line with the Andalusia image, thus the image of Spain has been formed through the Andalusia cultural characteristics.

RESUMEN

El objetivo del trabajo de fin de grado es realizar un estudio teórico de los estereotipos populares de la sociedad española durante del siglo XX. La tesis consta de cinco capítulos, de los tres primeros son la parte teórica basada en la explicación conceptual de la cultura, la comunicación, los estereotipos, la identidad y los procesos históricos en EE.UU y España. Los dos últimos capítulos están basados en el análisis teórico de las peculiaridades culturales de la sociedad española del siglo XX a través de los ejemplos los ejemplos en la novela "La tesis de Nancy" de Ramón J. Sender.

Para alcanzar el objetivo de la tesis, se establecieron las siguientes tareas:

1. explorar y describir la literatura teórica de varios investigadores de los diferentes campos científicos sobre la cultura, la comunicación y los estereotipos;
2. investigar los acontecimientos históricos del siglo XX, principalmente en EE.UU. y España, con objetivo de comprender la formación y desarrollo de los estereotipos españoles del siglo XX;
3. identificar los estereotipos reflejados en la novela "La Tesis de Nancy" de Ramón J. Sender;
4. analizar el flamenco, piropos, machismo, donjuanismo, los gitanos en Andalucía, la tauromaquia y la religión como los estereotipos reflejados en la novela, utilizando la literatura teórica y los ejemplos de la novela "La Tesis de Nancy".
5. realizar las conclusiones.

Tras la investigación realizada la autora del trabajo de fin de grado ha concluido que los estereotipos presentados se consideran importantes características del siglo XX y de la sociedad española moderna. Asimismo, la investigación ha revelado que los estereotipos más populares de la sociedad española surgieron gracias a peculiaridades culturales tales como el donjuanismo, el piropo, el machismo, el flamenco, la religión, las corridas de toros y los rasgos de la comunidad gitana de Andalucía. Por último se ha llegado a la conclusion de que los estereotipos sobre España corresponden en gran medida con las peculiaridades culturales andaluzas, de modo que la imagen de España en el exterior se ha formado a través de la cultura de Andalucía.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Achugar, Mariana. *Piropos as metaphores for gender roles in Spanish speaking cultures*. International Pragmatic Association, 2001. p. 127 - 137.
2. Andersone, Zinaīda. *Kulturoloģija*. Rīga: Raka, 2001. 169.lpp
3. Argilés García, Lucía y Sara Bello Gimeno. *Desigualdad, exclusión social y pueblo gitano*. Federación de Asociaciones Gitanas de Aragón.
4. Artamonovs, S., Z. Graždanska un R. Samarins. *Ārzemju literaturas vēsture. 17 un 18.gadsimts*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1971.
5. Brescia, Michael M., Jhon C Super. *North America: an introduction*. Toronto: University of Toronto press, 2009. p.247.
6. Brolišs, Jāzeps. *Nacionālie procesi. Būtība, tipi, veidi, pretrunas, izpausmes*. Rēzekne: Rēzeknes augstskola, 2000.
7. Camacha Santiago, Carla. *Nos acercamos a una cultura: Los gitanos*. Materiales de trabajo número 9. Madrid: Asociación Secretariado Gitano. 1997.
8. Ēriksens, Tomass Hillanns. *Mazas vietas - lieli jautājumi. Ievads sociālantropoloģijā*. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2010. 528. lpp.
9. Ēriksens, Tomass Hillanns. *Saknes un pēdas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010.
10. Ērgle, Agnese, Vilnis Purēns un Inese Sviestiņa. *Kulturoloģija*. Rīga: Raka, 2009.
11. Garbajo García, Felipe. *El anticon Juan de José zorrilla. Don Juan Tenorio, casto, confesor y Mártir*. Actas XXXIII (AEPE), 1998.
12. Giddens, Anthony. *Sociology*. 5th ed. Cambridge: Polity press, 2006.
13. Hanovs, Deniss, Vladimirs Meņšikovs, Ivans Jānis Mihailovs, Valdis Tēraudkalns un Vladislavs Volkovs. *Iepazīsti Eiropu, iepazīsti Latviju! Ievads starpkultūru komunikācijā*. Daugavpils: Saule, 2012.
14. Hinton, Perry R., *Stereotypes, cognition and culture*. Philadelphia: Taylor and Francis, 2000.
15. Hofstede, Gert J., Paul B. Peders and Geert Hofstede. *Exploring culture. Exercises, stories and synthetic cultures*. London: Nicholas Brealey Publishing, 2002.
16. Infante, Blas. *Orígenes de lo flamenco y secreto del cante jondo*. Andalucía: La Junta de Andalucía, 2010.
17. Knapp, Karlfried and Gerd Antos. *Handbook on intercultural communication*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co, 2007.
18. Kraulers, Jānis. *Nācijas garīgā kultūra*. Valdemārpils: Talsu tipogrāfija, 2007. 279.lpp.

19. Ҡīlis, Roberts. *Atmiņa un vēsture. No antropoloģijas līdz psiholoģijai*. Rīga: N.I.M.S, 1998. 139. lpp.
20. Laķis, Pēteris. *Socioloģija. Ievads socioloģijā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002.
21. Littlejohn, Stephen W. *Theories of human communication*. Belmont: Wadsworth publishing, 1999.
22. Luzio, Aldo Di, Susanne Günthmer and Franca Orletti. *Culture in communication. Analyses of intercultural situations*. Amsterdam: John Benjamins publishing, 2000.
23. Madariaga, Celeste y José Hustado Sánchez. *Andalucía. Identidades culturales y dinámicas sociales*. Sevilla: Aconcagua Libros, 2012. pp. 261 - 287.
24. Moxó, Pablo Nadal. *¡Torero, torero!* Barcelona: Larousse editorial, 1997.
25. Navarro, Isidoro Moreno. *Los rituales religiosos Andaluces en la contemporaneidad*. Universidad de Sevilla. p. 320 - 332.
26. Pickering, Michael. *Stereotyping. The politics of representation*. Hampshire: Palgrave, 2001.
27. Pinto, David. *Intercultural Communication. A three - step method for dealing with differences*. Leuven: Granand, 2000.
28. Powel, Charles y Juan Carlos Jiménez. *Estados Unidos y España, de la dictadura a la democracia: el papel de Henry A. Kissinger (1969 - 1977)*. Madrid: Silex, 2007.
29. Priedītis, Artūrs. *Kultūru dialogi: interkulturālās komunikācijas vēsture un teorija*. Rīga: Pasaules kultūru fonds, 2006.
30. Priedītis, Artūrs. *Kultūras teorija un kultūras vēsture*. Daugavpils: A.K.A, 2003. 219. lpp.
31. Renģe, Viesturs. *Sociālā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 180. lpp.
32. Rodríguez, R. España vista desde Andalucía. Estereotipos e identidad. *Psicología Política: Universidad de Granada*. Nro. 16, 1998.
33. Roldan, Cristiana Cruces. *Antropología y flamenco. Más allá de la música*. Sevilla: Signatura, 2004.
34. Samovar, Larry A., Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel and Carolyn S. Roy. *Communication between cultures*. 8nd ed. Boston: Wadsworth, 2012.
35. Sender, Ramón J. *La tesis de Nancy*. Madrid: Edición Magisterio Español, 1988.
36. Smits, Entonijs D. *Nacionālā identitāte*. Rīga: AGB, 1997.
37. Tylor, Edward. *Primitive Culture*. New York: J.P. Putnam's Sons, 1920.
38. Natálie Venclovská. *Los piropos españoles*. Bakalářská diplomová práce [Bakalaura darbs] Brno: Masarykova univerzita, 2006.

39. Vidnere, Māra. *Etnopsiholoģija. Etniskais cilvēkā un sabiedrībā*. Rīga: Raka, 2011. 301.lpp.
40. Vorobjovs, Aleksejs. *Sociālā psiholoģija. Teorētiskie pamati. Eksperimentāls mācību līdzeklis*. Rīga: Izglītības soli, 2002. 340.lpp.
41. Achugar, Mariana. *Piropos as metaphores for gender roles in Spanish speaking cultures*. International Pragmatic Association, 2001. p. 127-137.

Elektroniskie informācijas avoti

42. Conrad, Barnaby. Manolete. Spanish bullfighter. Encyclopedia Britannica, 2015. Pieejams: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/362657/Manolete> (skatīts 2015, 1. maijā)
43. El Congreso aprueba que los toros sean patrimonio cultural y la ILP sigue adelante. www.rtve.es. Pieejams: <http://www.rtve.es/noticias/20131003/congreso-aprueba-toros-sean-patrimonio-cultural-ilp-sigue-adelante/756320.shtml> (skatīts 2015, 1.maijā)
44. España bate otro récord y roza los 65 millones de turistas extranjeros. www.economia.elpais.com. Pieejams: http://economia.elpais.com/economia/2015/01/22/actualidad/1421928911_569617.html (skatīts 2015, 10. aprīlis).
45. García, Felipe Garbajo. El anti donjuanismo de José Zorrilla. pp. 224 - 236. Pieejams: http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/aepe/pdf/congreso_33/congreso_33_19.pdf (skatīts 2015, 26.aprīlis)
46. Giraldo Lucena, Manuel. *Los estereotipos sobre la imagen de España*. Norda. Revista de Historia Nro. 19, 2006, pp. 219 - 229; pieejams: <http://digital.csic.es/handle/10261/16438> (skatīts 2015, 08. marts)
47. Gómez García, Pedro. *Cuestiones sobre la identidad cultural de Andalucía*. Gazeta de Antropología Nro. 7, 1982. Pieejams arī: <http://www.gazeta-antropologia.es/?p=3971> (skatīts 2015, 10. marts)
48. Letonika.lv. Tilde, 2015. Pieejams: <http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?g=1&r=1107> (skatīts 2015, 13. aprīlī)
49. Jacob, Michael. Travellers and Modern Spain, from the enlightenment to the present day. Pieejams: http://cvc.cervantes.es/literatura/viajeros/articulos/michael_jacobs.htm?en (skatīts 2015, 26.aprīlis)

50. LR MK (Latvijas Republikas Ministru kabinets). *Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju*. Apstiprināta ar LR MK rīkojumu Nr. 114, 2004. gada 2.martā. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=85209> (skatīts 2015, 10.aprīlī).
51. Mercer, Mike. *Imagine living through the progress*. The Montreal review, 2011. Pieejams: <http://www.themontrealreview.com/2009/Imagine-living-through-the-progress.php> (skatīts 2015, 4. maijā)
52. Ögmundsdóttir, Eva Ösp. *Flamenco: una introducción desde su origen hasta nuestras días*. Bakalaura darbs, 2010. Pieejams: http://skemman.is/stream/get/1946/4825/14139/1/BA_ritgerd_%C3%AD_heild.pdf (skatīts 2015, 01.maijā)
53. RAE (Real Academia Española). *Diccionario de la lengua española*. Pieejams: <http://www.rae.es/> (skatīts 2015, 10. aprīlī)
54. Redovičš, Agris. *Skumja dziesma par zaudētu kauju*. www.satori.lv Pieejams: http://satori.lv/raksts/6420/Skumja_dziesma_par_zaudetu_kauju (skatīts 2015, 30. aprīlis)
55. Rivas Carolina Gutiérrez. *Consideraciones sobre el piropo en Venezuela desde las nociones de imagen y ethos, de la Teoría de la Cortesía*. Pieejams: <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/modernasprak/article/viewFile/2680/2580> (skatīts 2015, 27.aprīlis)
56. Siete gráficos para saber más sobre la violencia machista en España. *Cadena ser*. Pieejams: http://cadenaser.com/ser/2014/11/24/sociedad/1416856897_729343.html
57. Seis de cada 10 jóvenes españoles planean emigrar en busca de empleo. *www.economia.elpais.com*. Pieejams: http://economia.elpais.com/economia/2014/11/23/actualidad/1416766833_921888.html (skatīts 2015, 19.aprīlī)

PIELIKUMI

Piemēri oriģinālvalodā no romāna „Nensijas doktora disertācija”

- 1) Siempre el don Juan de Zorrilla. Cosa extraña. Le pregunté si no le gustaba el otro, el don Juan clásico —dijo— no tengo nada contra ese caballero.
- 2) Quin el abejorro galanteaba mucho a las otras hijas de la casa. Las cuatro que no tienen novio están también enamoradas de alguien, y siempre es un torero, o un militar, o un cura.
- 3) Cuando los chicos bebieron bastante, nos dispusimos a volver, y uno de ellos dijo que quería ser mi caballero y que cruzaría el río a pie llevando a mi burro del roncal.
- 4) (...) y la idea de que Curro tuviera celos de un bumble - bee me parecía graciosísima — cosa de gitanos, pensaba yo— y poética y mágica y me hacía reír más. Tú sabes cómo soy. Él estaba tan furioso que yo lo creí un momento capaz de todo. Enseñaba los dientes sin sonreír como hacen los perros antes de pelear.
- 5) Lo que voy a decir es que yo la quiero, pero no me mato con nadie por una hembra que cuando la conocí estaba sin su flor.
- 6) En un cuartito los dos,
- 7) veneno que tú me dieras,
- 8) veneno tomara yo.
- 9) Que usted vale su peso en oro. Y que es más bonita que la mar y sus orillas a la luz de la luna.
- 10) ¡Viva el glorioso movimiento!
- 11) Me gusta usted más que comer con los dedos.
- 12) —Canela.
- 13) —Canelita en rama.
- 14) Él no quiere que yo salga de noche sola. Y menos en Sevilla. En Alcalá, donde todos nos conocemos —dice él—, es diferente. A mí tampoco me gusta salir sola después de las ocho, porque todos los hombres me dicen cosas y eso interfiere en mi sentido de la independencia personal. Y a veces me ofendo de veras.
- 15) De día los piropos me gustan. De noche me parecen un poco siniestros.
- 16) Quisiera ser como el aire
- 17) y estar a la vera tuya
- 18) sin que me sintiera naide.

- 19) Curro me dijo que yo tenía que dejar el hotel y vivir en un pisito independiente. Porque en el hotel había un bar con terraza a la calle siempre llena de señoritos desocupados y se fijaban demasiado en mí.
- 20) Ya ves que a mi novio le interesan los principios más que el dinero. En eso es muy español.
- 21) Faltaba la acusación general y sabida: la de los hombres trabajando en la cocina. Todos hicieron grandes extremos, y la niña quinceañera parecía muy divertida con las alarmas de los chicos. Los miraba a la cara, de uno en uno, con su linda mandíbula de nácar un poco caída.
- 22) —Los hombres son allí —decía mi novio — demasiado cocinillas.
- 23) Todos callaban y él añadía muy solemne
- 24) —Lo peor es que uno podía volverse igual.
- 25) —No te apures, mi arma —le dije yo—, que tú no trabajarás nunca en la cocina de mi casa.
- 26) Y es que en las aldeas las gentes son bastante atrasadas. No creo que mejoren, porque se están mano sobre mano como los orientales, en un estado filosófico muy parecido al nirvana que se llama la murria.
- 27) Pero no creas que es tan fácil la relación con un amante andaluz y menos si tiene un cuarto de sangre gitana (yo diría que Curro tiene más; pongamos dos quintos). Son a veces violentos con nosotras, es decir, rudos y poco o nada sentimentales. Y aquí, te digo la verdad, no valen los trucos de América; digo las lágrimas.
- 28) (...) van y viene con su libertad.
- 29) La señora de la casa, que es viuda con siete hijas, tiene más de cuarenta años (...) En cuanto a las hijas, las tres mayores estaban cada una en su reja con el novio. (...) Curro dice que son de costumbres muy puritanas, y no es raro, porque la madre es tan severa en su catolicismo, (...).
- 30) Entretanto el duque me decía que su madre era encantadora realmente, pero muy beata. «Si sabe que usted es protestante —me advirtió—, le tomará inquina.» Quedamos en que yo no hablaría nunca de religión con ella.
- 31) Y no es anticatólico. No. Por nada del mundo se casaría si no es con un cura y dos monaguillos, ni dejaría de bautizar a sus hijos si los tuviera. No estoy segura de que crea en Dios, pero es un católico bastante estricto.

- 32) Y también, según dicen los calés, que no están muy fuertes en historia religiosa, la tierra de María Santísima.
- 33) Naturalmente, esta gente calé (calé quiere decir oscura de piel) es fascinadora. Lo serían más aún si se lavaran alguna vez, pero le tienen declarada la guerra al agua.
- 34) Mistress Dawson consultó con su sobrina, y ella, que todo lo arregla con los gitanos, dijo que cerca había un campamento de calés —así se llaman ellos entre sí y a nosotros nos llaman payos— y que tenían burros de alquiler.
- 35) Estos gitanos no son incultos, sino que tienen formas de cultura propias y diferentes. Eso es.
- 36) He estado en una corrida de toros que ha resultado bastante aburrida. Los toreros salieron en varias filas, envueltos en una manta de colores bordada en oro y plata. Debía de darles un calor infernal. Sin embargo, la llevaban bien apretadita por los riñones. No sé cómo aguantaban con este sol de Sevilla. (Un sol de veras obsceno.) Mientras caminaban, la banda de música tocaba una marcha; pero los toreros ni siquiera marcaban el paso, lo que hacía un efecto torpe e indisciplinado. Un caballo iba delante con su jinete. Aquí la disciplina no cuenta mucho, la verdad, lo mismo en la plaza de toros que en otras cosas. Por fin salió el toro. Había en el ruedo —así se dice— más de quince personas, todas contra un pobre toro indefenso. Y el animal no atacaba nunca a las personas —era demasiado bondadoso y humanitario—, sino solamente a las telas que le ponían delante. Con toros que no atacan más que a la tela, cualquiera podría ser torero, ¿verdad?
- 37) Los americanos que estaban conmigo reaccionaron igual que yo. Tal vez porque en nuestro país todo el mundo toma leche y amamos a las apacibles vacas y a sus maridos.
- 38) En tiempos de Salomón había un rey en Sevilla que se llamaba Gerión y le mandó un toro blanco al rey Minos.
- 39) Todos elogiaron su valor y su habilidad, pero estaban de acuerdo en que los toreros americanos tienen demasiada grasa. Además, los americanos piensan que el toreo es un deporte. Tonterías. Parece que el toreo es más bien una religión antigua y una metafísica.
- 40) Los miuras son los toros especiales que los toreros suicidas encargan cuando tienen contrariedades de amor. A Manolete le mató un miura, y lo he traducido al inglés el final del romance que dice así:
- 41) Ay, what a shame!
- 42) The king of toreros is dead
- 43) So that's why the cigarrrete girls

- 44) And all of Sevilla is in mourning.
- 45) Are wearing blank scarves...
- 46) —El toro era miura—dijo alguien, y todos callaron respetuosamente.
- 47) Estaban de veras tristes (...).
- 48) Pero volviendo a la tienda te diré que estuvo muy bien y mi novio toreó un becerrito muy cute Le aplaudieron bastante.
- 49) Qué fácil identificarte con cada cual de esos hombres y mujeres vigorosos que llevan en su alma la pasión de danzar.
- 50) Muchas cosas he aprendido, querida. Por ejemplo, la palabra flamenco viene del árabe *fellahmengo*, que quiere trovador, contra todo lo que dicen los sabios del provenzalismo, no viene de *trouvére*, sino del árabe *torob*, que quiere decir «canción». Puede que los provenzales lo hayan cogido de ahí, eso es posible. Pero entonces no viene de *trouver*.
- 51) El guitarrista tocaba muy bien, y cuando yo se lo dije a la Faraona, ella respondió sin mirarme.
- Ezo no es una guitarra. Ezo es la catedral de Toledo.
- 52) El resto de la velada se fue en cantos y bailes. El cura no bailaba pero jaleaba a los bailadores.
- 53) Sin ir más lejos, en la fiesta de la que te hablaba, y que era un genuino cuadro flamenco, había un gitano bailarín vestido de corto —así dicen cuando llevan bolero como los que compramos nosotras en Méjico—, y es un bailarín famoso en toda Sevilla. Al mismo tiempo, debía de ser sacristán o cura, y me inclino a pensar lo primero, porque, aunque iba vestido rigurosamente de negro, sus bailes no parecen compatibles con la gravedad del sacerdocio.
- 54) Ya te digo que esa gente calé es más complicada, difícil y oscura que los lamas del Tíbet. Aunque más alegres, por fortuna.
- 55) Paramos frente a un cortijo. En la puerta había dos mocitas y un flamenco.
- 56) Muchos son los problemas que plantean las canciones gitanas. Problemas lingüísticos, morales, filosóficos, históricos.